

**ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

І.О. Цюряк

**Особистісний підхід
у диригентсько-хоровій підготовці
майбутнього вчителя музики**

Методичні рекомендації

Житомир 2008

ББК

Ц

УДК 378. 147:78

Друкується за рішенням вченої ради Житомирського державного університету імені Івана Франка від 28.09 2007. (протокол №2).

Рецензенти:

Сипченко І.В., кандидат педагогічних наук, доцент Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Ковалик П.А., кандидат мистецтвознавства, доцент Національного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова.

Бовсунівська Н.М., кандидат педагогічних наук, доцент Житомирського державного університету імені Івана Франка

Ц **Особистісний підхід у диригентсько-хоровій підготовці майбутнього вчителя музики** / Упоряд І.О. Цюряк. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2008. – 70 с.

У методичних рекомендаціях "**Особистісний підхід у диригентсько-хоровій підготовці майбутнього вчителя музики**" знайшла втілення авторська програма спецкурсу для студентів, яка базується на особистісному підході до реалізації внутрішнього потенціалу майбутнього вчителя музики, виявленні та розвитку індивідуальних здібностей, свободі творчого пошуку. Методичні рекомендації розраховані на студентів, що навчаються за спеціальністю "Музичне мистецтво".

ВСТУП

Гуманістичні принципи навчання і виховання стали одними з найважливіших ціннісних пріоритетів сучасної вітчизняної науки і освіти. Вони дають підставу розглядати майбутнього фахівця як неповторну цілісну особистість, яка здатна робити свідомий та відповідальний вибір у різноманітних життєвих ситуаціях. Під впливом гуманістичного підходу українська школа поступово перетворюється з авторитарної на школу рівноправної взаємодії учнів та вчителя. Це процес складний і вимагає часу, але справа прискориться, якщо у вищих навчальних закладах готуватимуть майбутніх вчителів до професійної діяльності на гуманістичних засадах.

Гуманізація як пріоритетний напрям сучасної вищої педагогічної освіти є головною умовою реалізації творчого потенціалу випускника вищого навчального закладу, формування його педагогічного мислення, професійної компетентності, гуманітарної культури. Важливе місце у підготовці майбутніх вчителів посідає самоствердження його як цілісної, освіченої, духовно багатой, інтелектуально зрілої, ініціативної, відповідальної особистості, здатної розвивати інноваційні процеси та ідеї, необхідність серйозного перегляду її змісту. Зацікавленість науковців до професії вчителя музики звертає увагу вчених і практиків на посилення технологічного аспекту підготовки майбутнього фахівця, на накопичену сучасною школою палітру освітніх технологій, напрацьовані підходи до гуманізації педагогічної взаємодії педагога з дитиною і колективом у цілому.

На сьогоднішній день ідея особистісно-орієнтованої педагогічної освіти активно прогресує. Актуальність проблеми посилюється у зв'язку з тим, що в рамках концептуальних підходів здійснюються спроби створення умов персоналізації спеціальної підготовки майбутніх вчителів.

Проблема сьогодні полягає в тому, щоб допомогти майбутньому вчителю музики засвоїти механізм практичної реалізації змісту навчального процесу, як з урахуванням інтересів та здібностей учнів, так і його особистої творчої індивідуальності. Окремі форми і методи навчання повинні поступитися цілісним педагогічним технологіям загалом і технологіям навчання – зокрема.

Разом з тим розв'язання проблеми впровадження особистісно-орієнтованих технологій в процесі спеціальної підготовки майбутніх вчителів музики, зокрема їх диригентсько-хорової підготовки, не знайшла достатнього висвітлення у науковій та навчально-методичній літературі. Освіті сьогодні необхідні не просто хороші вчителі, а вчителі-технологи, учителі-новатори, наставники з інноваційним мисленням. Це дасть змогу свідомо підвищити відповідальність як за розвиток особистості дитини, що постійно розвивається та вдосконалюється, так і музичної освіти як системи, що теж перебуває у розвитку.

Актуальність проблеми посилюється у зв'язку з урахуванням специфіки професійно-педагогічної діяльності вчителя музики, в практичній роботі якого важливе місце займає музично-естетична діяльність, що є основою впливу на духовний світ учнів. Оволодіння вчителем методикою впровадження особистісно-орієнтованих технологій сприятиме підвищенню його педагогічної майстерності, розвитку творчих здібностей, збагаченню емоційного досвіду, пошукам нових

шляхів самовдосконалення. На наш погляд, цей накопичений досвід повинен використовуватися для цілеспрямованого моделювання навчально-виховного процесу, зокрема, при розробці нових перспективних технологій, оскільки мистецтво виступає ідеальною моделлю цілісного духовного впливу на особистість. "Людина сильного типу... швидко і легко пізнає нові обставини і внаслідок цього орієнтується в них, і діє адекватно, так, як цього вимагають умови... Людина слабкого типу лякається нової обстановки, у неї настає гальмування, і вона лише поступово, звикаючи, починає відчувати себе нормально і в цій обстановці", - так описує психолог О.Г.Ковальов реакцію двох типів особистості на зустріч із новим, складним, незвіданим [17:190].

1.1. Перспективні технології фахової підготовки вчителя музики на основі особистісного підходу

Сучасний період оновлення суспільства, духовного відродження в цілому висуває комплекс нових проблем. Серед них на особливу увагу заслуговує посилення зв'язку між культурою та освітою, важливість якого зумовлена ідеєю самоцінності людської особистості, гуманістичної сутності національно орієнтованого світогляду молоді. А відтак - зростає роль учителів, педагогів, викладачів. Від того, наскільки їхні особистісні якості відповідають потребам сьогодення, значною мірою залежить подальший розвиток інтелектуального потенціалу країни. Тому дедалі більшого значення набувають культурологічні аспекти вдосконалення просвітницько-педагогічної підготовки студентів різних спеціалізацій, зокрема, майбутніх фахівців у галузі мистецької освіти. Акцентуючи увагу на цьому змісті наукових та практичних пошуків, варто підкреслити спорідненість мистецької і педагогічної діяльності. Не випадково педагоги різних часів і народів висловлювали думку про те, що педагогіка - це один із видів практичного мистецтва, а продуктивність навчання і виховання - то найвища майстерність художньої творчості.

Сьогодні історично усталені традиції мистецької освіти студентів ВНЗ набувають нового соціокультурного значення. Хоча положення про наявність зв'язку між розвитком особистості та її ставленням до мистецтва стало аксіомою, воно залишається недостатньо обґрунтованим з наукової точки зору. Експериментальні дослідження, як правило, констатують сам факт його існування, але не розкривають механізмів впливу особистісно орієнтованих технологій навчання на формування особистісної культури, які можна було б інтерпретувати в аспекті педагогічного управління цим процесом. У практиці диригентсько-хорової підготовки майбутнього вчителя музики використання різновидів технологій навчання обмежується здебільшого організацією культурного дозвілля, фаховою освітою, набуттям навичок диригентської техніки, підготовкою до естетико-виховної роботи в школі тощо. Певна річ, ці форми діяльності конче важливі для студентів усіх спеціалізацій, бо сьогодні життя потребує не лише викладачів того чи іншого предмета, а й духовних наставників молоді. Проте вони не вичерпують усіх глибинних функцій технологій навчання у

формуванні особистісних якостей та педагогічної майстерності майбутніх фахівців. І тут відкривається широке поле для теоретичних і практичних пошуків.

У даному контексті представляють інтерес ідеї щодо організації підготовки майбутніх вчителів музики на основі особистісно орієнтованих технологій навчання, можливостей переносу способів взаємодії з художніми образами в галузь міжособистісного діалогу. Вони ґрунтуються на положенні про важливість у формуванні культури спілкування, педагогічної майстерності фахівця, якої не можна навчитись за підручником або звести до якоїсь суми правил. Її передумова - відвертість самого вихователя, готовність зрозуміти й прийняти дещо нове та незвичне. Саме такі особистісні якості розвиваються під впливом спілкування з художнім твором, що за своєю природою є діалогом, партнерами якого виступають не лише реальні суб'єкти, а й їх образно-художні моделі. Зазначимо, що навчання диригуванню містить у собі безліч специфічних складностей, зумовлених певними особливостями психологічної сфери особистості, які випливають з того, що диригування-це не лише система м'язових рухів, а й складний, багатогранний комплекс факторів, система взаємодії диригента з музичним колективом, продуктом якої виступає його звернення до творчих партнерів.

Проблема підготовки студентів мистецьких спеціалізацій, зокрема на основі особистісно орієнтованого підходу, є на сьогодні провідною і потребує опрацювання таких технологій, які б підвищили ефективність формування особистісних якостей студентів, тобто тих якостей, що є логічним результатом навчання. Це передбачає вивчення наступних аспектів проблеми:

- обґрунтування основних напрямків розвитку культури особистості засобами диригентсько-хорового мистецтва в умовах професійної освіти;
- розробка критеріїв педагогічної діагностики ефективності застосування особистісно орієнтованих технологій навчання у процесі диригентсько-хорової підготовки.

Відповідно до зазначених напрямків ми робимо спробу розробити методiku застосування особистісно орієнтованих технологій навчання як основу розвитку індивідуальних якостей студентів.

Аналіз наукових джерел свідчить, що проблема застосування особистісно-орієнтованих технологій навчання в процесі диригентсько-хорової підготовки майбутнього вчителя музики не була предметом спеціального вивчення. Поза увагою дослідників залишилась саме методика їх впровадження, що в першу чергу може стати фундаментальним підґрунтям становлення особистості вчителя-музиканта, забезпечить більш глибоке цілісне розуміння, пізнання особистості дитини і на цій основі – її гармонійний розвиток в умовах існуючої освітньої системи.

У музично-педагогічній літературі накопичено досить широкий матеріал про розвиток співочого голосу в хоровому колективі, формування диригентсько-хорових навичок, художнього смаку, інтересу, любові до хорової музики. Проте, є недостатньою кількістю наукових досліджень та результатів практичної роботи керівників хорів щодо методики застосування особистісно орієнтованих технологій навчання в процесі диригентсько-хорової підготовки майбутніх

вчителів музики. Все це переконало нас в актуальності даної проблеми, вирішення якої може бути саме тією основою, що інтегрує всі види музично-естетичних знань, об'єднує всі компоненти вокально-хорової діяльності студента. Активно оперуючи новітніми технологіями навчання, студент вдосконалює пошукову, творчу діяльність, піднімається на новий ступінь пізнання, активізує пізнавальну діяльність, самостійність, зацікавленість у своїй роботі.

Істотна особливість музики як виду мистецтва полягає в яскраво вираженому емоційному, психофізіологічному характері впливу. Важливою умовою формування професійних якостей і умінь майбутніх вчителів музики є врахування в процесі диригентсько-хорової підготовки феномена особистісного підходу. Це складний структурний процес взаємопроникнення в мистецтво, що вимагає розгляду будь-якого явища з різних точок зору, а також вироблення спільного підходу до їх вивчення, уміння застосовувати знання з різних галузей у вирішенні конкретної творчої задачі, формування здатності самостійно проводити творчі дослідження; бажання активно виражати себе в якомусь виді творчості, виявляти незалежність у способі складноорганізованого пізнання мистецьких явищ.

В системі підготовки майбутніх вчителів музики особливе місце займає виховання їх музичних смаків. У студентів активно формуються музично-естетичні ідеали, розвиваються здібності оцінювання музичних творів. Дослідження психологів і конкретний досвід педагогів підтверджує необхідність введення їх у процес дослідницької роботи, стимулювання пошуків нових шляхів, а не використання готових результатів.

Акцентуємо, що провідним положенням у цьому аспекті виступає те, що будь-яке ставлення викладача до студента як особистості, опосередковане його ставленням до іншої людини. Це проявляється у діалоговому спілкуванні, що є особистісною формою професійних відносин. Самого факту спілкування, на нашу думку, далеко недостатньо, щоб у них відбулися певні заплановані особистісні зміни. Зокрема, при спостереженні проведення індивідуальних занять з диригування ми з'ясували, що у практичній діяльності мали місце ситуації, коли педагог не мав чітких наукових уявлень про особистісно розвивальні можливості різних форм, видів і типів спілкування, про механізми їх функціонування та застосування тощо. Таким чином, предметом нашого аналізу виступало особистісне спілкування (особистісний діалог) під кутом зору виділення тих ситуацій, у яких можливе створення оптимальних умов для розвитку особистості. Під особистісним спілкуванням ми розуміли таку суб'єкт-суб'єктну взаємодію, де на основі обміну особистісних позицій суб'єктів можливе їх духовне зростання. Окрім цього типу спілкування ми виділяємо спілкування в сумісній діяльності.

У цьому зв'язку ми хочемо виокремити дві форми особистісного спілкування – монологічну й діалогічну. Вважаємо, що розвиток майбутнього вчителя музики як особистості стає можливим тільки в умовах діалогічного спілкування, яке уможливорює застосування новітніх технологій навчання, головною метою яких є взаємний та плідний розвиток особистості педагога та студентів на основі рівності в спілкуванні й партнерства в спільній діяльності. Основне завдання – надання допомоги у визначенні свого ставлення до самого

себе, інших людей, навколишнього світу, своєї професійної діяльності. Концепцією технології є заперечення насильства над особистістю в процесі навчання та розвитку майбутніх фахівців.

Обґрунтуємо ці положення.

Простеживши чіткий зв'язок між предметами диригентсько-хорового циклу (хорознавство, хоровий клас, диригування, практикум роботи з хором), ми з'ясували, що за монологічною формою студент виступає пасивним суб'єктом спілкування, присутність викладача на заняттях лише включає його в ситуацію діалогу. Педагог, який подає інформацію, не припускає з боку співбесідника будь-якого смислового ставлення до процесу навчання. У цих умовах майбутній фахівець стає проекцією особистісної позиції того, хто передає професійні навички, тобто, переносить на нього те, що фактично є значимим лише для його самого. Тому цю форму особистісного спілкування ми не вважаємо за продуктивну в диригентсько-хоровій підготовці вчителя музики.

Діалогічна форма, на відміну від монологічної, на нашу думку, повинна характеризуватися тим, що з боку викладача має виходити активно організуюче саме спілкування ставлення до студента, а не тільки до предмета, що вивчається. І в цьому факті криються його виховні потенції щодо розвитку особистості. Ми вважаємо, що майбутній вчитель музики в процесі особистісного діалогу повинен утримувати не тільки свою морально-світоглядну позицію, але й цілісно сприймати відповідну позицію педагога як можливу свою. У цьому моменті викладач для студента виступає у ролі внутрішнього регулятора при засвоєнні диригентсько-хорових знань, вмінь та навичок.

Наші спостереження при засвоєнні предметів диригентсько-хорового циклу, таких, як хорознавство, хоровий клас, диригування, практикум роботи з хором, виявили, що на практиці через різного роду психологічні причини (побоювання бути висміяним чи осудженим з боку товаришів, посягання на власну самооцінку, очікування відвертих критичних зауважень тощо) метою студента виступає не самовдосконалення, саморозвиток, а самозбереження свого «Я» чи самовиправдання. У цьому випадку він формально сприймає ціннісну позицію педагога, його знання та навички не відзначаються глибиною, самобутністю; вони шаблонні, стереотипні. А головне – у майбутнього фахівця не виникає внутрішньої полеміки, або ж вона деструктивна.

Все вище викладене дозволяє нам зробити висновок, що застосування особистісного підходу в процесі диригентсько-хорової підготовки сприятиме професійному зростанню майбутнього вчителя музики. У цьому випадку педагог має бути максимально активним щодо застосування новітніх технологій навчання, власне, організовувати, спрямовувати і керувати процесом їх реалізації на практиці, адже це значною мірою впливає на розвиток особистості, сприяє вихованню творчого мислення, пізнавальних інтересів. Тільки те, що самостійно продумано, стає ідейною переконаністю людини, служить справі формування особистості, міцно входить у комплекс професійно значущих знань, умінь і навичок. У підготовці майбутніх вчителів музики головне полягає не тільки в тому, щоб дати студентам суму готових знань, передати оптимальний обсяг інформації, але й виробити в них уміння самостійно та творчо застосовувати

отримані знання на практиці. Ми вважаємо, що одним із ефективних шляхів практичної реалізації цієї проблеми є застосування особистісно орієнтованих технологій навчання в процесі диригентсько-хорової підготовки майбутніх вчителів музики, яке сприятиме розвитку у студентів навичок самостійного аналізу музичних творів, індивідуальної естетичної оцінки, створення виконавського художнього образу та його інтерпретації, набуття навичок суб'єкт-суб'єктних стосунків. Адже всі ці якості є вкрай необхідними для забезпечення успіху у їх подальшій роботі з учнями.

Таким чином, процес диригентсько-хорової підготовки майбутнього вчителя музики на основі особистісно орієнтованих технологій навчання є узагальнюючим і систематизуючим фактором усієї фахової підготовки студентів до професійної діяльності. Самостійна робота як основний спосіб здобуття знань шляхом усвідомленого засвоєння навчального матеріалу дозволяє формувати адекватне уявлення про майбутню професію, сприяє кращому баченню обраної спеціальності, розкриттю особистісного потенціалу студентів. Оскільки мистецька освіта посідає важливе місце в системі вищої школи, саме від викладачів диригентсько-хорових дисциплін, їхніх знань, почуття відповідальності за рівень організації навчального процесу, методичної ерудиції залежать теоретична підготовка, практичні вміння, а в кінцевому результаті – кваліфікація майбутнього вчителя музики.

1.2. Мета, зміст і завдання спецкурсу "Особистісний підхід у диригентсько-хоровій підготовці майбутнього вчителя музики"

Мета нашого спецкурсу полягає в озброєнні майбутнього вчителя музики інноваційними методами музично-хорового виховання учнів, набутті навичок організації творчого поєднання: вчитель-студент-твор мистецтва, підґрунтям якого є наукові основи педагогічної компетентності, створення умов для формування і розвитку музичних, теоретичних, практичних та інтелектуальних умінь студентів.

У ході розробки програми спецкурсу ми орієнтувалися на такі базисні компоненти фахової підготовки вчителя музики: *вміння розуміти твори пісенно-хорової музики, володіння диригентсько-хоровими навичками та вміннями, збагачення інформаційно-технічної бази, уточнення визначень термінів, понять як усвідомленого цілеспрямованого процесу об'єктивації індивідуального підходу до навчання.*

Зважаючи на все вище висвітлене, **зміст** навчальної програми спецкурсу побудовано таким чином, щоб навчання було спрямоване на створення умов для розвитку духовних якостей особистості, здатної відчувати і сприймати сутність хорової музики, а також опановувати новітні технології її освоєння.

Якщо зміст диригентсько-хорової підготовки студентів розглядати як систему, а загальноосвітній цикл навчальних дисциплін у ВНЗ (лекції, практичні заняття, спецкурси, проходження педагогічної практики) як компоненти цієї системи, то при конструюванні системного навчального процесу потрібно враховувати в єдності наступне:

- підвищення концентрації професійно орієнтованих умінь та знань, які містяться в програмах предмету "Хорове диригування" в університетах;
- досягнення комплексності індивідуального заняття з диригування за допомогою раціонального розподілу часу на різні види музичної діяльності;
- вміння використовувати навички виконавсько-вербальної інтерпретації хорових творів;
- вільне володіння вокально-хоровою та диригентською технікою;
- майстерність застосування міжпредметних зв'язків;
- уміння організувати колективну та індивідуальну діяльність студентів, забезпечуючи особистісно орієнтований підхід в процесі освоєння вище вказаних дисциплін диригентсько-хорового циклу.

Аналіз змісту навчальних планів і програм з диригентсько-хорових дисциплін дозволяє нам зауважити, що в них часто відсутні центральні і системоутворюючі ідеї, вони наповнені прагненням розширити кількість спеціальних навчальних дисциплін. Однак, це ще не говорить про фундаментальність знань, що є основою, здатною дати можливість студентам зростити нове, недостаюче знання з питань методики впровадження новітніх технологій навчання. В них часто відсутня яскраво виражена цільова спрямованість на професію, що пов'язана з педагогічною діяльністю; не виділяються ведучі психолого-педагогічні поняття; слабо виражені міжпредметні та внутрішньопредметні зв'язки, не відображена ідея професійної підготовки майбутніх вчителів музики на основі особистісного підходу. Як результат – отримання спеціалістів вузького профілю, котрі в перші роки своєї практичної діяльності не в змозі самостійно вирішити професійні художньо-педагогічні завдання, тривалий час змушені доучуватися за місцем роботи, щоб стати компетентним професіоналом і педагогом, який вільно володіє методикою застосування новітніх технологій навчання.

Структура зв'язку між предметами диригентсько-хорового циклу.

Уважно дослідивши зв'язок між предметами диригентсько-хорового циклу, що подані у схемі, ми виокремлюємо необхідні **завдання** для успішного оволодіння професійними знаннями, вміннями та навичками, а саме:

- студент мусить самостійно оцінювати свої результати навчання;
- дії педагога повинні викликати у нього переживання за якість опанування майбутньої професії за допомогою відповідного емоційного підкріплення: підтримки, схвалення, захоплення, гордості тощо;
- намагатися зрозуміти студента з позиції його внутрішньої структури - поглядів, цінностей, захоплень тощо;
- прагнути усвідомити майбутнього фахівця з особливої точки зору як зовнішнього спостерігача, тобто, пояснювати йому, виходячи з уявлень і поглядів на конкретну поведінку і ситуацію;
- здатність створювати довірчі взаємовідносини, що є суттєвим для саморозкриття студента без побоювання бути необ'єктивно оціненим;
- самостійно аналізувати студентами технічні труднощі і виконавські завдання при застосуванні нових технологій навчання;
- виявляти зацікавленість у вдосконаленні художньо-виконавської трактовки хорових творів при виконанні;
- використовувати порівняльний аналіз творчості авторів, що належать до одного стильового напрямку розвитку хорового мистецтва як ефективного методу пізнання інтегративних зв'язків.

Слід підкреслити визначальні впливові напрямки спецкурсу:

- Освоєння студентами основ сучасних провідних педагогічних технологій, що уможливить усвідомлення ними специфіки майбутньої професійної діяльності.
- Розширення мистецького світогляду та особистісних ціннісних орієнтацій майбутніх вчителів музики на основі ознайомлення і вивчення:
 - а) кращих зразків світової та вітчизняної скарбниці хорових творів;
 - б) класичних і сучасних досліджень видатних просвітителів, філософів, соціологів, педагогів, психологів, діячів культури і мистецтва тощо.
- Прищеплення навичок аналізу педагогічних явищ, розвиток «технологічного мислення», а також умінь аналізувати хорові твори на основі знайомства з особистісно орієнтованими технологіями навчання.
- Збагачення власного педагогічного досвіду на основі особистісно орієнтованих технологій навчання для подальшого використання їх у професійній діяльності.
- Формування педагогічної культури майбутнього вчителя музики.
- Набуття практичних навичок і умінь за схемою: сприйняття-розуміння-аналіз, вибір-застосування особистісно орієнтованих технологій навчання.
- Формування розуміння головного чинника духовної особистості майбутнього вчителя музики – взаємодії інтелектуального потенціалу, високої моральності, чуттєвої сприйнятливості та суб'єктивної педагогічної інтуїції.

У процесі диригентсько-хорової підготовки студентів ми вважаємо за необхідне використання таких методів, як аналітичні бесіди, порівняльні аналізи

музично-хорових творів, створення проблемних ситуацій, а також всі форми безпосереднього сприйняття музики: слухання і виконання творів, їх самостійну трактовку, самооцінку своєї діяльності, рецензії на аналогічну роботу своїх товаришів тощо. Головне педагогічне завдання тут спрямоване на формування у студентів вміння проникнути в сутність музики, знайти в ній об'єктивні можливості для виховного та емоційного впливу, навчання використовувати всю ту різноманітну інформацію, яка закладена в творі. Необхідно, щоб хоровий репертуар зацікавив студента і разом з тим не ставив перед ним дуже важких технічних завдань, бо це може відвернути увагу від основної цілі заняття – роботи над розкриттям авторського задуму, розкриття художнього образу хорового твору.

Отже, ми вважаємо, що особистісний діалог у своїй розвиненій формі – це прогресивний метод, така технологія, де педагог працює своєю індивідуальністю, яка дозволяє здійснювати в комунікативній взаємодії значущі перетворення професійної діяльності майбутнього вчителя музики, готує його бути справжнім суб'єктом навчально-педагогічного процесу сучасної школи. Такий підхід, на наш погляд, сприятиме гармонійному розвитку особистості, розкриє цілісну художню картину світу й у такий спосіб вплине на формування світогляду, який фокусує в собі інтегровані зв'язки мистецтва, художньої культури, етики, естетики.

1.3. Методична система застосування особистісно орієнтованих технологій навчання в процесі освоєння диригентсько-хорових навичок майбутнім учителем музики

Творча спрямованість викладання спецкурсу вможливорює реалізацію духовного потенціалу майбутнього вчителя музики, виявлення та розвиток природних здібностей, свободу творчого пошуку. Сприйняття творів хорового мистецтва, їх розуміння, застосування різноманітних технологій навчання, знаходження зв'язків і паралелей з іншими видами мистецтва дає можливість студенту вдосконалювати свої уміння і практичні навички, розвиваючи педагогічну майстерність.

Спецкурс підсумовує знання, отримані під час вивчення дисциплін диригентсько-хорового та музично-теоретичного циклів, а також використовує матеріали курсів музичної педагогіки, психології, методики музичного виховання та хорознавства.

Сутність методичної системи диригентсько-хорової підготовки студентів на основі особистісного підходу, на нашу думку, міститься у наступному:

- зверненні процесу навчання до особистості студента, його навчальних, життєвих інтересів і потреб диригентсько-хорової діяльності;
- відборі музичного матеріалу, що спрямований на формування загальнолюдських цінностей;
- поступовому ускладненні навчального матеріалу, його емоційному осягненні і поглибленні у зміст (розвиток мислення);
- диференційованому підході до підготовки студентів;

- індивідуалізації навчання; самостійності, розвитку творчих можливостей майбутніх вчителів;
- єдності пізнавально-оцінної діяльності студента; розвитку його здатності до співпереживання, співпраці з учнями тощо;
- наданні студенту свободи вибору засобів виконання навчального завдання;
- формуванні уявлень про цілісність хорового твору через ціннісну орієнтацію особистості, у тому числі шляхом інтеграції навчальних дисциплін.

Окрім того, зміст методичної системи полягає в розробці творчих завдань, навчальних ситуацій для студентів щодо використання особистісно орієнтованих технологій у подальшій професійній діяльності, характеристики яких висвітлені нами у **додатку Г**.

Методична система застосування особистісно орієнтованих технологій навчання в процесі диригентсько-хорової підготовки майбутніх вчителів музики дозволяє виділити вагомі якісні ознаки їх професійно-творчої діяльності:

- уміння створювати систему гуманістичного цілепокладання, де гармонійно поєднуються цілі щодо професійного самовдосконалення вчителя музики, особистісного розвитку учнів, творчого вдосконалення змісту виховання засобами хорового мистецтва;
- виявляти творчу ініціативу і нести відповідальність за наслідки її реалізації в музично-виховному процесі;
- надавати особистісно-сислової спрямованості в роботі з учнями в процесі хорових занять;
- аналізувати та оцінювати стан розвитку професійного потенціалу вчителя й визначати гуманістично спрямовану стратегію його диригентсько-хорового самовдосконалення;
- визначати критерії та показники власного внеску в музичний розвиток особистості учня.

Зважаючи на вище сказане, ми наводимо приклади окремих професійних позицій педагога при плануванні та проведенні індивідуальних практичних занять з диригування із застосуванням особистісно орієнтованих технологій навчання. (**Додаток В**). Педагогічна активізація діяльності студентів на основі особистісно орієнтованих технологій навчання стимулює їх творчі можливості, особистісні якості стосовно художнього сприйняття хорового твору, розвиненість їх музичного мислення, розширення обсягу спеціальних знань та сформованості інтегральних умінь.

Отже, на основі вище викладеного можна зробити наступні **висновки**:

- методика застосування особистісно орієнтованих технологій навчання – це керований процес, що потребує професійної організації процесу диригентсько-хорової підготовки майбутніх вчителів музики;
- вміння застосовувати особистісно орієнтовані технології навчання є творчими вміннями, що вимагають наявності певного досвіду музичної і художньої діяльності, розвитку виконавських здібностей студентів;

• особистісно орієнтовані технології навчання мають складну інтегральну структуру, компонентами якої є знання, аналітичні і художньо-практичні вміння, навички специфічного характеру.

Навчальним планом передбачено всього 36 годин на стаціонарі, з яких 8 годин лекцій, 8 годин практичних занять, та 20 годин для самостійної роботи студентів. На заочному відділенні 18 годин, з яких 4 години лекцій, 4 години практичних занять і 10 годин для самостійного опрацювання матеріалу. Курс вивчається протягом VII семестру на стаціонарі та у III семестрі на заочному відділеннях і передбачає залік у цих же семестрах.

**РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА З КУРСУ "Особистісний підхід у
диригентсько-хоровій підготовці майбутнього вчителя музики"
Система блоків змістових модулів**

Шифри блоків змістових модулів	Тематика змістових модулів
	Технологічний підхід у сучасній мистецькій освіті.
	Зміст та сутність особистісно орієнтованих технологій навчання. Вимоги до особистості педагога.
	Диригентсько-хорова підготовка майбутнього вчителя музики та її роль в естетичному розвитку учнів
	Використання особистісно орієнтованих технологій у процесі занять з дисциплін диригентсько-хорового циклу

Навчально-тематичний план

№ п/п	Назви тем	Кількість годин		
		Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
1.	Проблема гуманізації та технологічної грамотності і культури вчителя на сучасному етапі розвитку освіти.	2	-	4
2.	Особистісно орієнтовані технології: зміст та концептуальні положення.	2	4	6
3.	Практична реалізація особистісно орієнтованих технологій навчання у процесі диригентсько-хорової підготовки майбутнього вчителя музики.	4	4	10
	Всього:	8	8	20

Фрагмент навчального плану спеціальності: 6.020200 - "Музична педагогіка і виховання" (денна форма навчання, освітньо-кваліфікаційний рівень "Бакалавр").

№	Назва дисциплін і видів навчальної роботи студентів	Розподіл за семестрами					Обсяг годин				
							Аудиторні заняття				Самостійна робота
		Екзамени	Заліки	Курсові роботи	Всього	Кількість кредитів	Всього аудиторних	Лекції	Практичні заняття	Лабораторні заняття	
1	Особистісно орієнтовані технології в диригентсько-хоровій підготовці майбутнього вчителя музики		3 год. VII сем.		36	1	16	8	8	-	20

Фрагмент навчального плану спеціальності: 6.020200 - "Музична педагогіка і виховання" (заочна форма навчання, освітньо-кваліфікаційний рівень "Бакалавр")

№	Назва дисциплін і видів навчальної роботи студентів	Розподіл за семестрами					Обсяг годин				
							Аудиторні заняття				Самостійна робота
		Екзамени	Заліки	Курсові роботи	Всього	Кількість кредитів	Всього аудиторних	Лекції	Практичні заняття	Лабораторні заняття	
1	Особистісно орієнтовані технології в диригентсько-хоровій підготовці майбутнього вчителя музики		6 год. VII сем.		18	1	8	8	8	-	10

План лекцій

Тема №1 за програмою: Проблема гуманізації та технологічної грамотності і культури вчителя на сучасному етапі розвитку освіти.

План лекції: 1. Сучасний етап розвитку освіти: проблеми гуманізації та технологічної грамотності й культури вчителя. 2. Завдання мистецької освіти в контексті професійної діяльності майбутнього вчителя музики. 3. Вимоги до особистості педагога ВНЗ.

Основні питання для розгляду: 1. Гуманізація як пріоритетний напрям сучасної вищої педагогічної освіти. 2. Технологічний аспект підготовки майбутнього вчителя музики з урахуванням специфіки його професійно-педагогічної діяльності. 3. Шляхи підвищення рівня педагогічної майстерності педагога ВНЗ. 4. Словник термінів та ключові визначення теми.

Тема №2 за програмою: Особистісно орієнтовані технології: зміст та концептуальні положення.

План лекції: 1. Сутність поняття "технологія". Порівняльний аналіз змісту понять "технологія", "освітня технологія", "педагогічна технологія". 2. Основні положення, особливі риси особистісно орієнтованих технологій. 3. Зміст, аналіз та сутність деяких моделей особистісно орієнтованих технологій навчання.

Основні питання для розгляду: 1. Зміст понять "технологія", "освітня технологія", "педагогічна технологія". 2. Особистісно орієнтовані технології, їх характеристика та принципи розробки. 3. Порівняльна характеристика особливостей професійної діяльності й особистості майбутнього вчителя музики при традиційному і особистісно орієнтованому підході. 4. Словник термінів та ключові визначення теми.

Тема №3 за програмою: Практична реалізація особистісно орієнтованих технологій навчання у процесі диригентсько-хорової підготовки майбутнього вчителя музики.

План лекції: 1. Основний зміст і педагогічні цілі використання особистісно орієнтованих технологій навчання в процесі диригентсько-хорової підготовки майбутнього вчителя музики. 2. Дитячі хорові колективи та роль диригентської практики майбутнього вчителя музики в процесі музично-естетичного виховання учнів. 3. Індивідуальні навчально-дослідні завдання (ІНДЗ), метод особистісної музичної презентації (МОМП) та їх роль в професійному становленні диригента.

Основні питання для розгляду: 1. Закономірності особистісного підходу до підготовки майбутнього вчителя музики. 2. Характеристика фахової діяльності диригента з урахуванням застосування особистісно орієнтованих технологій. 3. Зміст та основні вимоги до особистісно орієнтованого заняття. Методика проведення. Приклади окремих професійних позицій педагога при плануванні та проведенні індивідуальних практичних занять з диригування. 4. Словник термінів та ключові визначення теми.

Практичні заняття

Заняття №1

Тема: Особистісно орієнтовані технології: зміст та концептуальні положення.

Мета: Ознайомлення зі змістом особистісно орієнтованих технологій навчання, механізмом їх застосування в контексті професійної підготовки фахівців музичного профілю.

Ключові поняття теми:

Технологія – від грецької *techne* – ремесло, майстерність, мистецтво і *logos* – наука, закон. Дослівно – це наука про майстерність.

Педагогічна технологія. Еволюція цього поняття дозволяє висловити думку, що це: комплекс сучасних технічних засобів навчання; процес комунікації; засоби та процес навчання.

Освітня технологія – послідовність діяльностей і операцій моделювання, реалізації, діагностики, ефективності, корекції процесу навчання.

Особистісно орієнтована технологія – це освітня технологія, головною метою якої є взаємний та плідний розвиток особистості педагога та його учнів на основі рівності в спілкуванні й партнерства в спільній діяльності.

Особистісно орієнтована технологія навчання – тип технології, що моделює ефективні та раціональні шляхи освоєння конкретного навчального предмета на основі зорієнтованої особистості.

Вимоги до особистості педагога – перелік конкретних професійних здібностей вчителя, реалізація на практиці знань психолого-педагогічних основ навчання, розвитку студента, уміння модулювати діяльність, прогнозуючи кінцевий результат.

Методичні рекомендації:

Відповідно до способів функціонування особистісно орієнтованих технологій навчання, пропонується при ознайомленні з ними у навчальному процесі враховувати такі основні аспекти:

- правильно формулювати цільову настанову (відзначати, перелічувати факти, все, що підлягає засвоєнню; давати загальне уявлення про тему, яку потрібно вивчити; звертати увагу на новизну матеріалу, що вивчається; приділяти значення новітнім підручникам, посібникам; робити прогнозування);
- активізувати контроль за сприйняттям (незрозуміле, суперечливе, неправильне);
- підвищувати темп уявних операцій, звертати увагу на глибину та чіткість їх усвідомлення, на зорове уявлення фактів, вилучення головного, прогнозування прочитаного, установлення причинно-наслідкових зв'язків, критичне ставлення до тексту.

При опануванні окремого виду особистісно орієнтованої технології навчання відбувається накопичення знань про засоби застосування та реалізації її у практичній діяльності, зростають художні вміння студентів. Комплексне ж їх

використання дає можливість досягнути і зіставити різні педагогічні умови, що створює основу для активізації мислення, збагачення сфери сприйняття музичного мистецтва взагалі. Педагог сам повинен володіти моделями особистісно орієнтованих технологій навчання і впроваджувати їх у своїй практичній діяльності, пізніше вони можуть бути покладені в основу розвитку творчого потенціалу студентів музичних спеціалізацій. При цьому студенти повинні усвідомити зміст та значення кожної ланки моделі окремої технології, бо за цим алгоритмом повинно йти пізнання:

- пізнання – знайомство з ідеєю, проблемою;
- сприйняття – зіставлення нового зі своїм досвідом, переробка інформації;
- засвоєння – зіставлення власного досвіду з досвідом докільця, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, перегляд нагромадженого, наявних засобів, методів, бажання вдосконалити те, що вже існує;
- вплив – вибір засобів, методів нової дії, реалізація, порівняння результатів особистісного впливу.

Важливим для педагога є опанування вміннями повсякчас ставити студента в такі умови, коли він самостійно прийме рішення. У центрі уваги педагогів повинен перебувати не середній, а кожен студент як особистість у своїй унікальності. Навчання повинно орієнтуватися на студента, який свідомо ставиться до всіляких засобів пізнання.

Запитання для самоперевірки:

1. Які головні завдання ставляться у ВНЗ для вдосконалення навчального процесу?
2. Дати визначення поняття "технологія", "педагогічна технологія", "освітня технологія".
3. Розкрити зміст поняття "особистісно орієнтованої технології навчання".
4. Які концептуальні положення лежать в основі деяких моделей особистісно орієнтованого підходу до навчання і виховання?
5. Навести приклади змісту сучасних особистісно орієнтованих технологій навчання.
6. Які вимоги ставляться до особистості педагога сучасної вищої школи?

Рекомендована література:

1. Бондар В.І. Дидактика: ефективні технології навчання студентів. - К., 1996. - 67с.
2. Нісімчук А.С., Падалка О.С., Шпак О.Т. Сучасні педагогічні технології: Навчальний посібник. К.: Просвіта, 2000. - 368с.
3. Освітні технології. Навч.-мет. посіб. /О.М.Пехота, А.В.Кіктенко, О.М. Любарська, К.Ф.Нор. - К.: А.С.К., 2003. - 255с.
4. Основи педагогіки вищої школи: Навч. посібник. для студентів ВНЗ /В.О.Салов/ - Донецьк, - 2003. - 183с.
5. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: Навч. пос. О.М.Пехота, В.Д. Бурдак, А.М. Старева, В.І.Шуляр. - К.: Вид-во А.С.К., 2003. - 239с.

6. Селевко В.Г. Современные образовательные технологии. Учебное пособие. - Москва, - Народное образование. - 1998. - 252с.

7. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: Зб. наук. пр. Вип.8./Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова/ Ред. Н.В.Гузій, - К., 2002. - 192с.

8. Технологія педагогічного успіху: Навч. пос. /П.П.Автомонов./ - К., - Київ.нац.ун-т ім. Т.Г.Шевченка, - 2002. - 180с.

9. Шадриков В.Д. Философия образования и образовательные политики. - М., Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов. Изд. Фирма "Логос". - 1993. - 181с.

10. Яблонський В.А. Вища освіта України на рубежі тисячоліть. Проблеми глобалізації та інтернаціоналізації. - Київ, 1998. - 227с.

ЗАНЯТТЯ № 2

Тема: Технологічний аспект підготовки майбутнього вчителя музики з урахуванням специфіки його професійно-педагогічної діяльності.

Мета: Дати порівняльну характеристику особливостей професійної діяльності й особистості майбутнього вчителя музики при традиційному і особистісно орієнтованому підході.

Ключові поняття теми:

Хор – це організований колектив співаків, що володіють необхідними вокально-технічними та художньо-виразними навичками і достатньо глибоко передають зміст твору, який виконується.

Диригент – музикант, художник, який безпосередньо не виконує музичного твору, не видобуває музичних звуків, а тільки спонукає виконавців до їх відтворення.

Диригування - це не лише система м'язових рухів, а складний багатогранний комплекс факторів, система взаємодії диригента з музичним колективом виконавців.

Диригентська техніка - це передусім безпосереднє відтворення, відображення диригентом музики, що виконується за допомогою рухів його рук; сума прийомів, що дозволяють диригенту передавати його наміри: необхідну "інформацію" про темп, ритм, метр, характер, динаміку; показ основних вступів інструментам або групам виконавців; свою трактовку твору.

Диригентська практика - специфічна професійно-педагогічна діяльність, що включає всі види практичної діяльності майбутнього вчителя музики в класній і позакласній роботі з музично-естетичного виховання учнів.

Інтеграція - від латинської *integration* - поповнення, відновлення, об'єднання в ціле будь-яких окремих частин.

Інтегральний урок - від латинського *integralis*-цілісний, єдиний неподільний, заняття, що полягає в об'єднанні зусиль викладачів різних предметів у його підготовці й проведенні, а також в інтеграції знань про певний об'єкт вивчення, що здобувається засобами різних навчальних дисциплін. Їх класифікують за змістом і дидактичною метою. Розрізняють гуманітарні,

природничо-математичні, змішані заняття. Кожне з них, залежно від передбачуваної дидактичної мети, можна віднести до однієї з груп: уроки здобуття нових знань, уроки систематизації та узагальнення знань, комбіновані уроки.

Особистісно-орієнтоване заняття - заняття, яке будується на основі застосування особистісно-орієнтованих технологій навчання. Передбачає таке поєднання, співставлення, взаємозв'язок, взаємодію і взаємодоповнення навчальних предметів, при якому зміст тем, їх понятійний матеріал впливає один з одного, друге є логічним продовженням першого на якісно вищому рівні, що дозволить студентам за допомогою різновидних засобів вираження глибше осягнути особливості предмета, що вивчається, побачити різні його сторони.

Методичні рекомендації:

У процесі вивчення теми рекомендується звернути увагу на проблему організації та змісту диригентської практики студентів. Аналіз наукових джерел свідчить про те, що актуальність проблеми посилюється в зв'язку з урахуванням специфіки професійно-педагогічної діяльності вчителя музики, в практичній роботі якого важливе місце займає музично-естетична діяльність, яка є основою впливу на духовний світ студентів. На нашу думку, диригентська практика повинна включати всі види практичної діяльності в урочній і позакласній музично-виховній роботі з учнями. Для цього в один клас чи шкільний виконавський колектив доцільніше направляти по два студенти, що дозволяє їм більш оперативно проводити організаційну роботу і активніше вести репетиційний процес. У ході практики студенти повинні оволодівати всіма важливими компонентами організованої роботи з хором, ансамблем. У диригентській роботі вчителя музики важливе значення мають уміння й навички розв'язувати найрізноманітніші організаційні питання, що виникають в процесі підготовки і проведення репетицій та концертних виступів. Ці завдання вимагають від нього самостійності, ініціативи і винахідливості в процесі їх практичного розв'язання. Зміст диригентської діяльності майбутнього вчителя музики передбачає формування його особистісних емоційних і вольових якостей. У процесі роботи емоції проявляються, з одного боку, як вираження чуттєвого стану самого диригента, зумовленого процесом спільної роботи з виконавським колективом, а з другого – як відображення емоцій художніх образів виконуваного твору. При цьому розвиток майбутнього вчителя музики як особистості стає можливим тільки в умовах діалогічного спілкування, головною метою яких є взаємна та плідна робота педагога та студентів на основі рівності в комунікації й партнерства в сумісній діяльності. Основне завдання – надання допомоги у визначенні свого ставлення до самого себе, інших людей, навколишнього світу, своєї професійної діяльності. Концепцією цього положення є заперечення насильства над особистістю в процесі навчання та розвитку майбутніх фахівців. Систематична підготовка, глибоке знання підібраних для розучування творів, розробка репетиційного плану і його практичне освоєння, а також набутий певний досвід надають студентам більшої впевненості й переконаності в процесі роботи зі шкільними хорами, ансамблями.

При засвоєнні предметів диригентсько-хорового циклу, таких, як хорознавство, хоровий клас диригування та практикум роботи з хором

рекомендуємо студентам самостійно розглядати організаційні питання і шляхи їх розв'язання, готувати відповідний репертуар для проведення уроків музики і практичної роботи з виконавськими колективами, а також розробляти і опрацьовувати індивідуальні репетиційні плани на кожне заняття. З усіх питань, що виникають у процесі проходження диригентської практики, студенти повинні консультиватися з педагогами та методистами. Успішне проведення фахового стажування студентів мистецьких спеціалізацій є також і безпосередньою практичною допомогою школам у підвищенні рівня музично-естетичного виховання учнів, передбаченого експериментальними програмами з музики.

ПРИКЛАД ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗАНЯТТЯ З ДИРИГУВАННЯ.

Для того щоб бути суб'єктом навчальної діяльності, студент має оволодіти основними її етапами: Орієнтація – Визначення мети – Проектування – Організація – Реалізація – Контроль – Корекція – Оцінка (За С.Подмазіним).

ОСНОВНІ "ВУЗЛИ" ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО ЗАНЯТТЯ З ДИРИГУВАННЯ:

1. Етап орієнтації.

- Мотивація наступної діяльності педагогом, позитивна установка на роботу (опрацювання диригентських схем, аналіз хорових партитур тощо).
- Орієнтація студентів на місце даного заняття в ціліснонавчальному курсі, розділі, темі диригентсько-хорових дисциплін, (схеми, опори, таблиці, словесна установка тощо).
- Опора на особистісний досвід студентів (наявність початкової музичної освіти).

2. Етап визначення мети.

Визначення спільно зі студентами особистісно-значущих цілей наступної діяльності на заняттях з диригентсько-хорових дисциплін (що може дати це заняття студентові зараз, для здачі підсумкового заліку, екзамену, майбутньої діяльності). Визначення показників у досягненнях щодо поставлених цілей (які знання, уявлення, способи діяльності свідчитимуть про це).

3. Етап проектування.

- Залучення студентів (за можливістю) до планування наступної діяльності через попередню роботу (випереджаючі завдання, повідомлення, реферати, підготовка наочності, самостійні завдання).
- Складання плану наступної діяльності для засвоєння предметів диригентсько-хорового циклу: хорознавства, хорового класу, диригування та практикуму роботи з хором.
- Обговорення плану наступної роботи.

4. Етап організації виконання плану діяльності.

- Надання варіативності у виборі способів навчальної діяльності при вивченні основних понять з хорознавства та диригування (письмово чи усно;

індивідуально чи в групі; виклад опорних положень чи розгорнута відповідь; в узагальненому вигляді чи на конкретних музичних прикладах тощо).

- Вибір студентами способів фіксації пояснення нового матеріалу (конспект, схема, таблиця, опора, план, тези, висновки тощо).

- Вибір студентами (за можливістю) завдань і способів їх виконання при закріпленні знань, формування умінь та виробленні диригентсько-хорових навичок.

- Варіативність в завданні самостійної роботи з предмету «Практикум роботи з хором» (диференціація за рівнем складності і способом виконання).

Методи і прийоми психолого-педагогічної підтримки діяльності студентів на занятті: заохочення; створення яскравих наочно-образних уявлень; навчально-пізнавальна гра; створення ситуації успіху; пізнавальний інтерес; створення проблемної ситуації; поштовх до пошуку альтернативних рішень; виконання творчих завдань; кооперації студентів; створення ситуацій взаємодопомоги, індивідуальні навчально-дослідні завдання (ІНДЗ), метод особистісної музичної презентації (МОМП) тощо.

5. Етап контрольньо-оцінювальний.

- Залучення студентів до контролю за ходом навчальної діяльності з предметів диригентсько-хорового циклу: хорознавства, хорового класу, диригування та практикуму роботи з хором (парні і групові форми взаємоконтролю, самоконтроль).

- Участь студентів у виправленні зроблених помилок, неточностей при засвоєнні складних диригентських схем, осмислюванні їх причин (взаємо- й самоаналіз).

- Надання студентам можливості самостійно або за допомогою педагога, інших студентів порівнювати отриманий результат із критеріями еталона (мети).

- Використовування механізмів "цінування" (позитивного ставлення до успіху студента) та "оцінювання" (виставлення балів, рейтингових оцінок тощо) не тільки кінцевого результату, а й процесу оволодіння диригентсько-хоровими вміннями та навичками взагалі.

Студенти опановують структуру діяльності завдяки педагогові, який допомагає їм орієнтуватися в матеріалі, який вивчається (предметний курс, тема, блок, навчальне заняття), визначати або брати участь у формулюванні мети певної навчальної діяльності, маючи можливість варіювати цей процес у межах конкретних норм, самостійно або спільно з іншими студентами і педагогом оцінювати результати своєї діяльності, порівнюючи її з еталоном (критеріями досягнення мети). При цьому суб'єктне ставлення до мети діяльності, привласнення і породження цієї мети студентами і педагогом у діалогівій взаємодії є *першим відправним пунктом* у реалізації особистісно орієнтованого навчання: немає мети – немає суб'єкта!

Основні завдання індивідуального заняття з диригування.

За час, відведений для проведення комбінованого заняття з диригування, педагог має передусім добре опрацювати програмний зміст музично-хорового матеріалу і вирішити наступні завдання:

- виділити з усього матеріалу релевантну, тобто найістотнішу інформацію;

- визначити логіку формування ключових понять, які відтворюють релевантний зміст матеріалу;
- підібрати методи викладу інформації, які допомогли б педагогу виконати роль посередника між проблемним запитанням і вмілою допомогою студентів.

Педагог повинен вміло керувати пізнавальною діяльністю студентів на індивідуальному занятті з диригування. Він має володіти методами й прийомами формування позитивної установки, організації оптимальної роботи сприйняття, уваги, мислення, уяви; використовувати інтенсивні методи викладання (наприклад, метод опорного конспектування). Під час викладання нового матеріалу в умовах особистісно орієнтованого навчання більшої актуальності порівняно зі звичайним заняттям набуває зміна видів діяльності слухового, зорового, моторного та інших аналізаторів. Чиста репродукція інформації на студентів має бути інтенсивною та ефективною. Щоб не марнувати час, треба намагатися якомога більше часу вивільнити для проблемного методу, самостійної роботи студентів з побудови ключових значеннєвих понять і емоційно-художніх образів.

Формування позитивної установки на діяльність. Тему індивідуального заняття з диригування, його мету, план пояснюють студентам одразу після початку словесно й наочно (дошка, відео, аудіо записи тощо). Педагог чітко й переконливо інформує студентів про те, чим і навіщо вони будуть займатися на даному занятті. У цьому, так званому вступному інструктажі, пізнавальна привабливість полягає в тому, що матеріал погоджується з певною цікавою значущою метою, ставляться проблемні запитання. Важливо пояснити студентам значення навчального музично-хорового матеріалу для подальшої практичної діяльності, засвоєння нової інформації, яка буде потрібна на заліку чи екзамені.

Запитання для самоперевірки:

1. Визначити методичні напрямки вокально-хорової роботи зі студентами.
2. Значення хорової музики як засобу розвитку естетичних смаків майбутніх вчителів мистецьких спеціалізацій.
3. Розкрити зміст, особливості та методичні прийоми проведення індивідуального заняття з диригування на основі особистісного підходу.

Теми рефератів:

1. Програмна хорова музика як засіб підготовки майбутнього вчителя музики на основі особистісного підходу.
2. Використання особистісно орієнтованих технологій навчання на уроці музики. (вказати конкретний клас).
3. Індивідуальні навчально-дослідні завдання з диригентсько-хорових дисциплін (за конкретною темою).
4. Особистісна музична презентація з практикуму роботи з хором (за конкретною темою).

Рекомендована література:

1. Бондарева К.І., Козлова О.Т. Педагогічний аналіз інноваційної діяльності вчителя: Наук.-метод. посібник. - Суми, 2001. - 40с.
2. Ержемский Г.Л. Психология дирижирования: Некоторые вопросы исполнительства и творческого взаимодействия дирижера с музыкальным коллективом. - М.: Музыка, 1988. - 80с.
3. Кларин М.В. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры и дискуссии (Анализ зарубежного опыта). - Рига, 1995. - 176с.
4. Маталаев Л.М. Основы дирижерской техники: Методическое пособие. - М.: Сов. Композитор, 1986. - 208с.
5. Рогачева Е.Ю. Педагогика Дж. Дьюи в контексте разных культур// М., Педагогика. - 2003. - №8. - С.88-96.
6. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навч. посібник. - К. - 2002. - 270с.
7. Сучасні шкільні технології. Ч.І. /Упоряд. І.Рожнятовська, В.Зоц. - К.: Ред. загальнопед. газ., 2004. - 112с.
8. Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей. - М., 1947. - 335с.
9. Тройницька С.Б. Використання міжпредметних зв'язків у навчально-виховному процесі сучасної школи. Інтегральна педагогічна технологія. Імідж сучасного педагога №3(22) Полтава, 2002. - С.43-47.
10. Шевцова М.Г., Козлова О.Т. Учителіві про педагогічну інноватику: Навч.-метод.посібник. - Суми, 2001. - 60с.

ЗАНЯТТЯ №3,4.

Тема: Практична реалізація особистісно орієнтованих технологій навчання в процесі диригентсько-хорової підготовки майбутнього вчителя музики.

Мета: Навчитися практично використовувати новітні технології навчання в процесі диригентсько-хорової підготовки майбутнього вчителя музики для досягнення наступних педагогічних цілей:

- розвиток особистості студента, підготовки його до самостійної продуктивної діяльності в умовах інформаційного суспільства, що включає передачу інформації та закладених в неї знань;
- розвиток конструктивного, творчого мислення за рахунок зменшення долі репродуктивної діяльності;
- розвиток комунікативних здібностей на основі виконання спільних проєктів;
- формування вміння приймати оптимальні рішення в складній ситуації (у ході ділових ігор і роботи з програмами-тренажерами);
- розвиток навичок дослідницької діяльності (при роботі з моделюючими програмами);

- формування інформаційної культури, вміння опрацьовувати інформацію (при використанні текстових, графічних й табличних редакторів, локальних і мережевих баз даних).

Ключові поняття теми:

Дослідницький підхід у навчанні - сукупність методів і прийомів, що потребують від студентів самостійного пошуку істини, які відтворюють у навчанні наукові методи пізнання.

Інформатизація освіти - створення як для педагогів, так і для тих, хто навчається сприятливих умов для вільного доступу до культурної, навчальної та наукової інформації.

Інформаційна технологія - в одних випадках трактується як способи і засоби збору, обробки і передачі інформації для отримання нових відомостей про об'єкта, що вивчається, в інших - сукупність знань про способи і засоби роботи з інформаційними ресурсами.

Інформаційна технологія навчання - це педагогічна технологія, що застосовує спеціальні способи, програмні і технічні засоби (кіно, аудіо і відеотехніку, комп'ютери, телекомунікаційні сіті) для роботи з інформацією.

Комп'ютерні засоби навчання - програмні комплекси, що застосовуються у навчальних закладах, відносно доступні: текстові і графічні редактори, засоби для роботи і підготовки комп'ютерних презентацій, складні, іноді вузькоспеціалізовані: системи програмування, системи управління базами даних, пакети символної і статистичної обробки даних.

Майстерність педагогічна - високий рівень оволодіння педагогічною діяльністю, що забезпечує її позитивні результати.

Проектування - процес розробки реальних або умовних проектів перетворень у навчанні; виступає в якості одного з активних методів у навчанні.

Методичні рекомендації:

Для ознайомлення і застосування на практиці основних напрямків у технологіях навчання розглянемо загальну характеристику вище вказаних технологій та їх технічні засоби використання. Певні дослідження застосування технологій в освіті ведуться вже біля 60 років. Система освіти завжди була дуже чутливою щодо впровадження у навчальний процес технологій навчання, які базуються на програмних матеріалах найширшого призначення. І все ж таки ці програмні засоби ніколи не забезпечували всіх потреб викладачів. Розробка повноцінних програмних продуктів навчального призначення – надто дороге діло. Воно потребує спільної роботи висококваліфікованих спеціалістів – психологів, соціологів, викладачів-предметників, комп'ютерних дизайнерів. Ряд вітчизняних виробників програмної продукції фінансують створення навчальних систем у навчальних закладах різного типу і ведуть особисті розробки у цій галузі. Визначним фактором ефективності застосування сучасних технологій навчання є робота самого педагога над науково-методичним забезпеченням своїх занять зі студентом.

Ця підготовка потребує рішення цілком конкретних питань:

- відбір змісту навчання у відповідності до дидактичних якостей і можливостей засобів технології;
- прогнозування ймовірного впливу засобів технології на характер мислення й поведінки учасників освітнього процесу;
- вибір способів поєднання й інтеграції засобів технології з традиційними засобами навчання;
- забезпечення відповідних дидактичних умов навчання (формування навчальних груп, організація індивідуальних занять і самостійної роботи).

Зазначимо, що передача навчальної інформації ще не гарантія забезпечення у повній мірі передачі знань, культури, а тому новітні технології навчання надають педагогам як дуже ефективні тільки лише допоміжні засоби.

Реалізація у сучасному суспільстві соціального замовлення, зумовленого гуманізацією, диференціацією та індивідуалізацією, ставить за мету підготовку фахівців до самостійної пізнавальної діяльності у галузі музичної освіти засобами педагогічних й особистісно орієнтованих технологій навчання.

Інтенсифікація всіх рівнів навчально-виховного процесу, на нашу думку, залежить від наступних принципів:

- підвищення ефективності й якості навчання за рахунок застосування особистісно орієнтованих технологій навчання;
- виявлення й вживання стимулів активізації пізнавальної діяльності студентів (можливе застосування більшості вище вказаних технологій-в залежності від типу особистості окремого студента);
- поглиблення міжпредметних зв'язків у результаті застосування сучасних засобів обробки інформації при рішенні завдань з різних предметів диригентсько-хорового циклу (моделювання проблемної ситуації тощо).

Такими ж педагогічними цілями визначаються й основні напрямки розвитку самих особистісно орієнтованих технологій навчання в процесі диригентсько-хорової підготовки майбутнього вчителя музики. Особлива увага сьогодні приділяється вдосконаленню таких технологій, як:

- технологія підвищення ефективності і якості процесу навчання диригуванню завдяки додатковим можливостям пізнання навколишньої дійсності й самопізнання, розвитку особистості студента;
- технологія клерувального моніторингу (контроль за якістю засвоєння диригентсько-хорових вмінь та навичок, корекція результатів навчальної діяльності під час проходження диригентської практики, педагогічне тестування тощо).

Особливу роль відіграють креативні здібності викладача, його творчий потенціал, досвід фахової діяльності. Аби використовувати новітні технології навчання у власній практиці, педагог повинен знати основні вимоги до навчальних програм (дидактичні, психолого-ергономічні, технічні тощо), вміти використовувати їх у повсякденній діяльності. На індивідуальних заняттях з диригування студенти залучаються до активної творчо-практичної діяльності. Це повинно проявлятися в нестандартних інтерпретаціях музично-хорових творів, створенні власних підходів до інтеграції знань з диригентсько-хорових дисциплін (хорознавства, хорового класу, практикуму роботи з хором), репетицій хорових

колективів, імпровізації в реалізації на практиці особистісно-орієнтованих технологій навчання.

Технологічна грамотність і компетентність студента через об'ємність не містить у собі весь багаж знань стосовно застосування особистісно орієнтованих технологій навчання в процесі їх диригентсько-хорової підготовки, однак вони повинні спиратися на основи, квінтесенцію знань, умінь і навичок, а також на майстерність ними оперувати для одержання власного неповторного результату, що будеється на творчому сприйнятті дійсності.

Завдання, яке стоїть насамперед на індивідуальних заняттях з диригування, полягає в активізації поля творчої діяльності студентів, умінні застосувати різноманітні технології навчання в період проходження диригентської практики, задіяти набуті знання з багатьох інформаційних каналів для реалізації творчого потенціалу кожної унікальної особистості, розвинути бажання творити і отримувати від процесу практичної діяльності низку почуттів задоволення й насолоди. Важливо, щоб студенти на таких заняттях навчилися досягненню високомистецьких зразків світової музично-хорової культури, розвинули диригентські технічні навички й уміння, були здатні підходити до будь-якого завдання творчо, вміли правильно зрозуміти і грамотно передати образ, задум й ідею твору, користуючись особистісно орієнтованими технологіями навчання, інтегрували отримані знання з дисциплін диригентсько-хорового циклу і вдало застосовували їх у майбутній професійній діяльності.

Зважаючи на складність форм такої різнобічної діяльності, пропонуються методичні додатки стосовно окремих видів роботи студентів. Це допоможе виділити слабкі сторони й прогалини в знаннях і уміннях студентів, методично вірно і грамотно застосовувати особистісно орієнтовані технології навчання в процесі їх диригентсько-хорової підготовки.

Запитання для самоперевірки:

1. Розкрити зміст поняття «новітні технології навчання».
2. Сформулювати значення диригентської практики для підвищення рівня засвоєння диригентсько-хорових знань, вмінь та навичок.
3. Визначити вагомість ділових ігор, моделюючих програм та роботи з програмами-тренажерами для розвитку навичок дослідницької діяльності студентів при засвоєнні диригентсько-хорових дисциплін.
4. Дати порівняльну характеристику особливостей професійної діяльності й особистості педагога при традиційному і особистісному підході (з урахуванням застосування новітніх технологій навчання).

Теми рефератів:

1. Використання інформаційних технологій (інтелектуальних навчаючих систем, мультимедіа, гіпертекста) в процесі диригентсько-хорової підготовки майбутнього вчителя музики.
2. Дидактичні переваги електронної книги в порівнянні з традиційною.

Рекомендована література:

1. Загальна психологія: Курс лекцій для першого рівня педагогічної освіти/ Сорт. Е.І.Рогов. - М.:ВЛАДОС, 1995. - 448с.
2. Захарова И.Г. Возможности информационных технологий в совершенствовании образовательного процесса высшей школы: Монография. - М.,2000. - 176с.
3. Комплекс нормативних документів для розробки складових систем стандартів вищої освіти: наказ Міністерства освіти України від 31.07.1998 р. № 285 зі змінами та доповненнями від 05.03.2001 р. №28-р.// Інформаційний вісник "Вища освіта". - 2003. - №10. - 82с.
4. Марігодов В.К., Слободянюк А.А. Основи наукових досліджень: Інженерна педагогіка: Монографія. - Севастополь: Вид-во СевДТУ,1999. - 240с.
5. Науково-інформаційний прогрес та суспільно-історична обумовленість здібностей людини /О.Гавеля / /Вісн. кн. палати. - 2002. - №10. - С.27-32.
6. Нові інформаційні технології навчання в навчальних закладах України: Наук.-метод. зб. №9, ч.2./Одес.нац. ун-т ім. І.І.Мечникова/ Ред. І. І. Мархель. - О.: Друк, 2003. - 246с.
7. Орлов В.Ф. Професійне становлення майбутніх учителів мистецьких дисциплін: теорія і технологія. - К.: Наукова думка, 2003. - 263с.
8. Педагогічні основи забезпечення особистісного і професійного розвитку студентів засобами інноваційних технологій навчання: Монографія. кл. 2./В.Ю.Стрельников/ Полтава., Ред. ВВ ПУСКУ, 2002, - 230с.
9. Современные образовательные технологии: Учеб. Пособие. / Ред. М.А.Хайрулдинов, Э.Р. Аметова / - Симф.: Тарпан,2003. - 127с.
10. Черноглазкін С.Ю. Виховання в навчанні: деякі питання сучасної методології //Спеціаліст. - М.,1997. - №10. - С.29-32.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Глибоке вивчення та засвоєння програмного матеріалу спецкурсу передбачає щоденну самостійну роботу студентів, яка складає не менше **20** годин на весь курс вивчення предмету.

Особливе значення мають відвідування театрів, концертних залів, ознайомлення з найрізноманітнішою хоровою літературою, що не входить до обов'язкового списку літератури. Важливе значення для засвоєння курсу має прослуховування аудіо та відеозаписів творів як за програмою, так і за її межами.

Бажано, щоб кожен студент взяв участь у науково-теоретичних конференціях як доповідач, так і як слухач.

Рекомендовані види самостійних робіт:

ІНДЗ - індивідуальні навчально-дослідні завдання;

МОМП - метод особистісної музичної презентації.

Володіння стандартними диригентсько-хоровими знаннями та вміннями на рівні практичного застосування, уміння брати участь у колективно-розподіленій діяльності, діяльності в малих групах, прояв толерантності, витримки, волі, наполегливості і рішучості, уміння досягати успіху, зацікавити одногрупників своєю ідеєю, уміння самостійної організації розумової діяльності, майстерність самотужки переборювати проблемні ситуації, синтез знань і вмінь, особистісних установок, що включає елементи попередніх ситуацій, творча ініціатива на практичних заняттях, заняттях зі спеціальних дисциплін диригентсько-хорового циклу (хорознавство, хоровий клас, диригування та практикум роботи з хором), систематичне вивчення програмного музично-хорового матеріалу сприятимуть підготовці висококваліфікованих фахівців у галузі музичної освіти.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

**Структура застосування особистісно орієнтованих технологій
навчання в диригентсько-хоровій підготовці студентів**

Організація змісту навчання	Форми організації навчального процесу	Вибір форм контролю	Методи навчання	Засоби навчання
Відбір найбільш значущого матеріалу	Лекція (хорознавство).	Контрольна, модульна робота, тестування	Направлені на первинне оволодіння знаннями	Навчальна література
Структурування навчального матеріалу	Семінар (хорознавство).	Колоквіум	Направлені на вдосконалення знань, формування	Наочні посібники
Відбір прикладів і доведень з урахуванням предмету вивчення	Лабораторне заняття (хорознавство, практикум роботи з хором).	Курсова робота	Направлені на вдосконалення знань, формування вмінь, навичок	Інформаційні матеріали для аудіовізуальних засобів навчання
Відбір задач і завдань, направлених на формування вмінь та навичок	Екскурсія Відвідування концертів (за програмою предмету «Диригування»).	Бакалаврський проект (для студентів, що отримують ступінь "Бакалавр").	Направлені на вдосконалення знань, формування вмінь, навичок	Навчальна література, наочні посібники, навчальне обладнання
	Самостійна позааудиторна робота (ІНДЗ, МОМП).	Залік	Підсумок отриманих знань, вмінь та навичок.	Інформаційні матеріали для аудіовізуальних засобів навчання
	Практичне індивідуальне заняття (диригування).	Екзамен та інші види (дипломні роботи тощо), для студентів, що отримують диплом спеціаліста.	Підсумок отриманих знань, вмінь та навичок.	

ДОДАТОК Б

Схема етапів застосування особистісно орієнтованих технологій навчання.

ДОДАТОК В

Принципи розробки особистісно орієнтованих технологій навчання в процесі освоєння предметів диригентсько-хорового циклу:

1. *Мінімізації*. Зміст даного принципу полягає у вилученні із об'єму предметів диригентсько-хорового циклу (хорознавства, хорового класу, диригування та практикуму роботи з хором) навчальної інформації усього того, без чого студент може цілком обійтися. Критерії мінімізації: досконалий не той навчальний план або програма, до яких нічого додати, а той, з яких нічого вилучити. Цей принцип часто ігнорують, замінюючи його іншим, який відчувається у спробах "втиснути" в навчальний план або програму максимум змісту, часто просто непотрібної інформації.

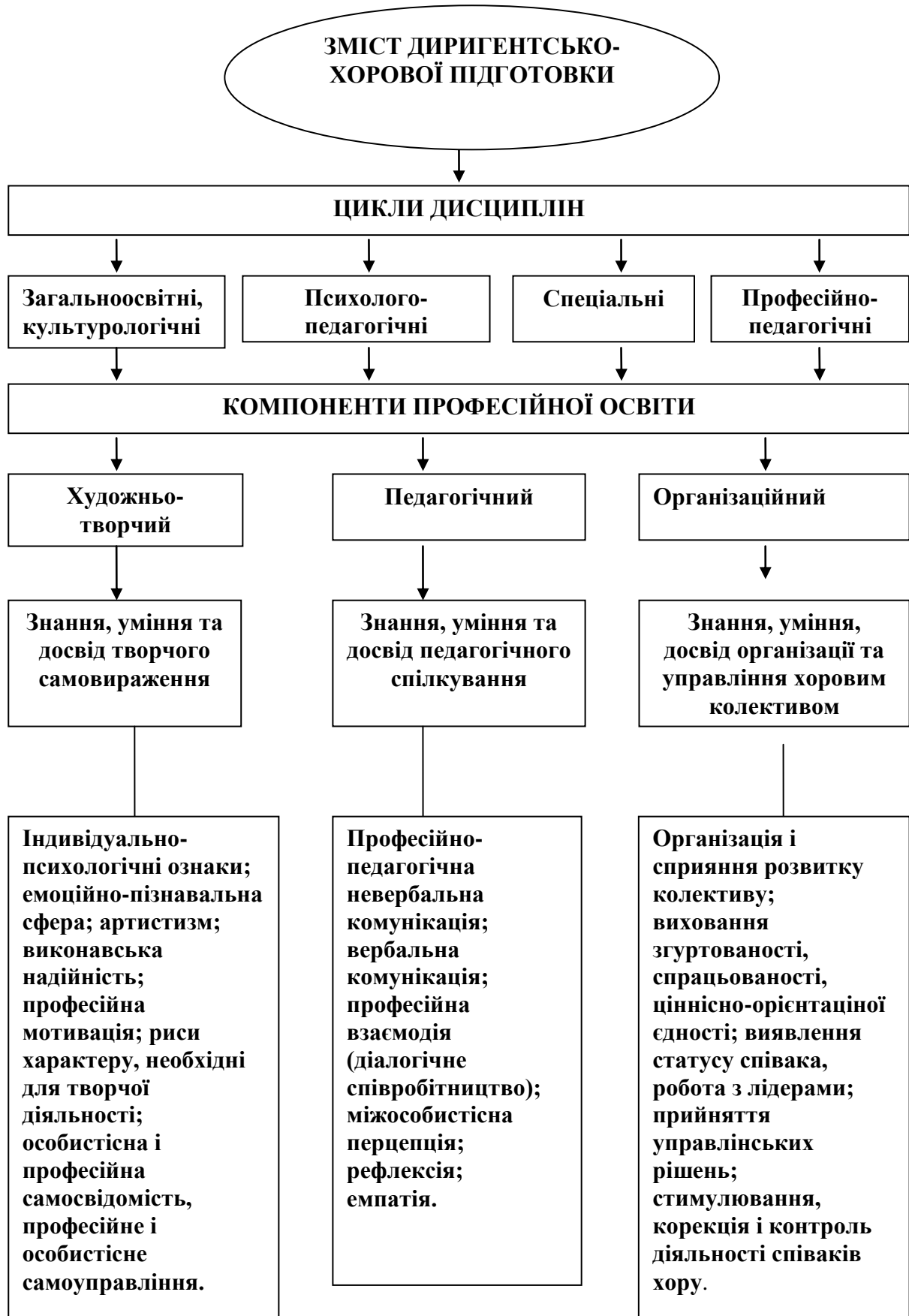
2. *Відображення об'єктивно існуючих зв'язків*. Цей принцип звертає увагу на об'єктивно існуючі взаємозв'язки між вище зазначеними компонентами (схема стор.40), тобто на ті, які реально існують в об'єкті і інформація про які обов'язково повинна бути засвоєна студентом під час оволодіння диригентсько-хоровими знаннями, вміннями та навичками.

3. *Логічності*. Нагадує про важливість дотримання логічності в подачі інформації про той чи інший хоровий твір, особливості практичної роботи з хором тощо, тобто відображення в структурі навчальної інформації причинно-наслідкових зв'язків між елементами об'єкту пізнання, застосування окремої педагогічної технології і ефективністю її реалізації у майбутній фаховій діяльності.

4. *Підпорядкованості*. Він відображає ієрархічну структуру інформації щодо засвоєння предметів диригентсько-хорового циклу (хорознавства, хорового класу, диригування та практикуму роботи з хором). Дотримання його дає можливість прослідкувати причини виникнення і характер розвитку об'єкту вивчення – процесу фахової підготовки студентів на основі особистісного підходу (схема стор.13).

5. *Відповідності технології навчання характеру й закономірностям пізнавальної та майбутньої практичної діяльності*. Констатує важливість відповідності технології навчання характеру практичної діяльності, до якої готується майбутній учитель музики; звертає увагу на необхідність відповідності закономірностям сприйняття, пам'яті, музичного мислення тощо. Вербалізуючи свої принципи, цінності ідеали, переживання, прагнення в процесі засвоєння хорознавства та диригування, він на розумовому і емоційному рівні долучає всіх суб'єктів діалогу до сутності своєї особистості, цим самим сприяє її удосконаленню, а засвоєні раніше знання фактично мають подальше відтворення на хоровому класі та практикуму роботи з хором.

Структура змісту диригентсько-хорової підготовки у вищих педагогічних навчальних закладах на сучасному етапі.

ДОДАТОК Г

Приклади окремих професійних позицій педагога при плануванні та проведенні індивідуальних практичних занять з диригування (із застосуванням особистісно орієнтованих технологій навчання).

I позиція. Опора на суб'єктний досвід. У процесі творчої взаємодії на занятті мусить відбуватися не тільки однобічний вплив педагога на студента, а й зворотній процес. Студент як носій суб'єктного, особистісно значущого для нього досвіду повинен мати можливість максимально використати його, а не просто беззастережно приймати (засвоювати) усе, що повідомляє педагог. Вони виступають як рівноправні партнери, носії різнорідного, але необхідного досвіду. Основний задум індивідуального заняття з диригування полягає в тому, щоби розкрити зміст суб'єктивного досвіду студента, погодити його із тим, що задають, перевівши в соціально значущий зміст (тобто "окультурити"), і тим самим домогтися особистісного засвоєння змісту навчальної інформації. При організації особистісно орієнтованого індивідуального заняття з диригування професійна позиція педагога повинна полягати в тому, щоб знайти та делікатно ставитися до будь-якого висловлення студента за змістом обговорюваної теми. Потрібно продумати, не тільки який матеріал він буде повідомляти, але й які змістовні характеристики із приводу цього матеріалу можливі в суб'єктному досвіді студента (як результат їхнього попереднього навчання в інших викладачів, власної життєдіяльності тощо), як узагальнити ці версії, виділити та підтримати ті з них, які найбільш адекватні науковому змісту, відповідають темі заняття, завданням і цілям навчання. З цих умов студенти будуть прагнути бути "почутими", стануть висловлюватися з певної теми, пропонувати, не боячись помилитися, свої варіанти її змістовного обговорення. Педагогу треба бути готовим до того, щоб ініціювати студента до такої розмови, активно сприяти вираженню їх індивідуальних "семантик".

II позиція. Знання психофізичних особливостей. Готуючись до заняття, педагог підбирає дидактичний матеріал (ілюстративний, практичний, тренувальний, творчий тощо), що дозволяє йому у процесі його проведення використовувати завдання різного ступеня складності. Підбор дидактичного матеріалу до особистісно орієнтованого заняття вимагає від педагога не тільки його об'єктивної складності, а й знання індивідуальних переваг кожного студента в роботі з цим матеріалом. Він повинен мати у своєму розпорядженні набір дидактичних карток, що дозволить студентові працювати з тим самим змістом музично-хорового твору, передбаченим програмними вимогами, але передавати його словом, знаково-умовним позначенням, предметним зображенням, індивідуальною ілюстрацією тощо. Тобто, надати можливість виявити особисту вибірковість у роботі з навчальним матеріалом. Набір такого матеріалу варто гнучко використати у процесі індивідуального заняття, без цього воно не стане особистісно орієнтованим.

Класифікація дидактичного матеріалу, підбор і використання його в ході заняття вимагають, звичайно, особливої підготовки педагога і, насамперед,

знання психофізіологічних особливостей студента, уміння виявляти та продуктивно їх використовувати у процесі засвоєння диригентських схем.

III позиція. У ролі рівноправних партнерів. Питання постає в наступному - як побудувати в ході індивідуального заняття навчальне спілкування таким чином, щоб студент міг сам вибрати завдання за змістом, видами та формами, а тим самим найбільш активно проявити себе? Для цього педагогу варто відносити до фронтальних методів роботи лише інформаційні (настановні, змістовно-інструктивні), а до індивідуальних - усі форми самостійної, парної, групової роботи. Це вимагає від його професіоналізму знання не тільки пізнавальних, а й емоційно-вольових і мотиваційно-потрібних особливостей студента, можливостей їхнього прояву в ході індивідуального заняття. Тому при підготовці до нього треба заздалегідь спроектувати всі можливі типи спілкування, підлеглі навчальним цілям, усі форми співробітництва між студентами з урахуванням їх оптимальної особистісної взаємодії.

На особистісно орієнтованому занятті педагог повинен взяти на себе роль координатора, організатора самостійної роботи студента, гнучко розподіляючи їх за групами з урахуванням їхніх особистісних особливостей, з метою створення максимально сприятливих умов для їхнього прояву.

IV позиція. Розробка гнучкого плану проведення заняття. Він містить у собі: визначення загальної мети та її конкретизацію залежно від різних етапів заняття; підбір та організацію дидактичного матеріалу, що дозволяє виявляти індивідуальну вибірковість студентів до змісту, виду та форми навчального матеріалу; планування різних форм організації навчальної діяльності (співвідношення фронтальної, індивідуальної, самостійної робіт); виявлення вимог до оцінки продуктивності роботи з урахуванням характеру завдань (точний показ схем, індивідуальна інтерпретація хорového твору, використання відомих алгоритмів, виконання проблемних, творчих завдань тощо); застосування складних ситуацій, що виникають по ходу заняття, як область додаткових знань; продумане чергування видів робіт, типів завдань, використання технологій для зниження стомлюваності студента.

Отже, варто підкреслити, що проектування та технологія проведення особистісно орієнтованого індивідуального заняття з диригування, розрахованого на роботу з кожним студентом окремо, ставить педагога в нову, поки не звичну для нього професійну позицію - бути одночасно і предметником, і психологом, який вміє здійснювати комплексне педагогічне спостереження за студентом у процесі його індивідуального розвитку, особистісного становлення як фахівця. *Індивідуальне заняття з диригування* - та навчальна ситуація, та "сценічна" площадка, де не тільки викладаються знання диригентських схем, а й розкриваються, формуються та реалізуються особистісні особливості студентів.

Об'єднанню цих завдань і має служити заняття із застосуванням особистісного підходу.

ДОДАТОК Д

Таблиця

Характеристика ситуацій використання особистісно орієнтованих технологій у навчальній діяльності.

Навчальна ситуація	Дидактичні функції навчальної ситуації			Технологія створення колізій, утруднень
	Знання	Уміння	Індивідуальний особистісний досвід	
"ІНДЗ - індивідуальні навчально-дослідні завдання"	Поняття й орієнтири, необхідні для застосування педагогічних технологій, або наукових понять.	Володіння стандартними знаннями та вміннями на рівні практичного застосування.	Рефлексія результатів, дій і навчальної діяльності в цілому, оцінка музичних засобів, зміст і цінність роботи для власного розвитку.	Індивідуальна, парна, групова робота, демонстрація викладачем способів роботи з різними музичними програмами, зіставлення результатів рішення творчо-показових завдань, вибір змісту, форм діяльності, постановка диференційованих творчих завдань, рецензування роботи товаришів, обговорення, елементи змагань.
"Проблемне навчання" (ПН).	Знання про перспективи й значення розвитку ПН; його можливості в дійсній навчальній діяльності й для майбутньої професійної діяльності.	Уміння адаптуватися й переборювати психологічний бар'єр у ситуаціях невдачі під час роботи, самостійно створювати атмосферу психологічного комфорту роботи з окремим модулем.	Досвід застосування модулів, самооцінка власної підготовленості, самостійності, шляхів досягнення успіху, рефлексія змісту власної діяльності з використанням ПН.	Знайомство з різними варіантами застосування ПН в області музичного хорового мистецтва, показ музичних програм. Показ можливостей ПН при вивченні хорового музичного твору, підбір актуального матеріалу, постановка проблем, надання можливості вибору завдань, елементи гри, змагання.
Інтерактивний спосіб подачі інформації" (ІСП).	Знання про особливості протікання стадій продуктивних видів діяльності,	Уміння брати участь у колективно-розподіленій діяльності,	Самоаналіз, оцінка власної комп'ютерної компетентності, самостійності в	Введення проблемних завдань із ускладненням пояснень і питань, розподіл на групи,

	індивідуальних психофізичних особливостях. Нормативні знання й уміння з інформатики, комп'ютерних технологій.	діяльності в малих групах. Прояв толерантності, витримки, волі, наполегливості і рішучість. Уміння досягати успіху, зацікавити однокласників своєю ідеєю, уміння самостійної організації розумової діяльності.	досягненні успіху. Захист своїх способів рішення завдань, самоконтроль, рефлексія власної розумової діяльності, досвід переносу знань і вмінь у нові ситуації, ініціатива, пізнавальна самостійність.	індивідуальна й парна робота, пропонування варіативних завдань, застосування електронних підручників і баз даних, диференційований підхід до оцінки досягнень студентів, ускладнення завдань, консультації, постановка завдань, що вимагають від студентів самостійного знаходження способу рішення, робота з довідковою літературою, виконання, що вимагають переносу засвоєних знань і вмінь у нові ситуації, зіставлення й аналіз варіантів рішень, елементи гри.
"Метод особистісної музичної презентації" (ММП).	Знання про форми діалогічної взаємодії, ділового співробітництва й кооперації, знання про шляхи руху до лідерства.	Самостійно переборювати проблемні ситуації, синтез знань і вмінь, особистісних установок, що включає елементи попередніх ситуацій, цілісний досвід орієнтування у світовому і музичному просторі, прогнозування застосування знань із використанням новітніх технологій.	Самоаналіз особистісних потреб, реалізація особистісних установок. Контроль колишніх змістів навчальної діяльності, вихід на майбутні професійні завдання.	Дискусії, творчі роботи, обслуговування концертів, імітація професійних ситуацій з елементами рольової гри (на матеріалі позакласного виховного заходу), завдання, що передбачають пошукову діяльність, вибір засобів комп'ютерної діяльності, самостійність роботи, консультації.

ДОДАТОК Е

Приклад рольової гри на занятті з дитячим хоровим колективом під час проходження студентами диригентської практики у процесі позакласної музично-виховної роботи в школі.

"Я - керівник хору".

(На гру відводиться 20-25 хвилин заняття)

Студенти заздалегідь готують кілька нотних примірників для розучування з учасниками хорового колективу найбільш вдалих хорових обробок (3-4), які вони створили самостійно. Викладач виокремлює одного студента, що буде виконувати роль керівника хору під час гри. При необхідності - 2-3 солісти, або по одному з кожної хорової партії обрати теж серед студентів і продумати роботу за схемою "солісти-хор". Необхідно налаштувати аудиторію на художнє виконання його пісенної обробки.

I етап. "Керівник хору" готує невеличке повідомлення щодо хорового мистецтва взагалі, дає змогу учням прослухати в аудіо-запису (при можливості - відео) декілька фрагментів хорового виконання творів. На рівні спілкування "керівник-співаки" виявити особливу думку щодо прослуханої музики багатьох учнів.

II етап. "Керівник хору" розпочинає роботу з твором. Він вивчає кожну хорову партію з хористами (учнями), вказуючи на всі виникаючі в ході співу недоліки та знаходить шляхи їх виправлення. При досягненні певної якості в звучанні окремих хорових партій "керівник" поєднує всі голоси (можливо, взяти не весь твір, а лише фрагмент). Процес вивчення твору передбачає досягнення якісного виконання на рівні художнього твору мистецтва.

III етап. "Керівник хору" підводить підсумки, при цьому пропонує висловити своє відношення до виконаного хорового твору "співаків" (учнів), коригуючи їх власні думки з точки зору індивідуального підходу до кожного з них. Обов'язково дається домашнє завдання.

Приклади тем для рольових ігор на заняттях з дитячими хоровими колективами у процесі позакласної музично-виховної роботи в школі:

1. Свято оркестру і хору.
2. Конкурс "Чия пісня краще?"
3. Соліст - це звучить гордо!
4. Дитяча опера.

Ефективність проведення вище зазначених рольових ігор визначається мірою участі в них самих студентів під час проходження педагогічної або диригентської практики, їх індивідуально визначеним підходом та засвоєнням обсягу ґрунтовних знань, умінь і навичок на шляху до здобуття фахової диригентсько-хорової підготовки. Як стверджують психологи, гра є одним з основних видів діяльності людини. Більше того, учні нерідко відчують потребу гратися не тільки в позаурочний час, а й на уроках. Використання ігрових елементів на нестандартних уроках із застосуванням особистісного підходу не є самоціллю. Така організація заняття дає позитивні наслідки: виховує у дітей

інтерес до навчання, сприяє успішному засвоєнню навчального матеріалу, створює умови для поглибленого вивчення окремих розділів програми, сприяє розширенню світогляду учнів, дає можливість урізноманітнювати форми роботи на уроці, розвиває мовлення учнів, їхню творчу фантазію і музичні здібності. Подібні заняття ставлять особливі завдання перед вчителями, вимагають не тільки великої фахової підготовки, а й багато фантазії, творчого підходу, постійного пошуку нових нестандартних форм проведення уроків музики на основі особистісного підходу.

З огляду на все вище сказане, для майбутніх вчителів музики може представляти інтерес *метод особистісної музичної презентації (МOMP)*. Він поділяється на два етапи: перший - самостійна підготовча робота студентів удома; другий - презентація набутих знань у колективі.

На першому етапі студентам пропонується самостійно підібрати фрагменти хорових творів (можна доповнити їх репродукціями картин, шаржами, підібраними фрагментами текстів чи віршів із художньої літератури тощо), які б за своїми емоційними проявами, моральними якостями художніх образів були близькі до характеру та якостей самого студента. Самостійна робота охоплює низку дій: виявлення ідейно-художнього задуму твору. Його морально-естетичне навантаження, асоціативних зв'язків між особистими переживаннями, викликаними характером, настроєм твору і подіями особистого життя, що спричинили переживання, близькі до настрою музичного твору; аналіз засобів музичної (художньої) виразності; виявлення особистісного ставлення до твору; порівняння якостей героя (художнього образу) з собою; вербально-емоційну артикуляцію особистісних почуттів. Важливим елементом самостійної роботи студентів є те, що кожний із них включається в рефлексійні процеси, і це в подальшому може привести до позитивних змін їх установок на особисте самопізнання, переосмислення власного ставлення до музичного мистецтва, усвідомлення його впливу на світосприйняття в цілому.

На другому етапі кожен студент презентує перед аудиторією своє знання обраних творів, свої дії, почуття, думки. Завдяки зв'язку, що утворюється між студентами класу чи групи, кожний має можливість дізнатися про ставлення однолітків до себе, до своїх переживань. Водночас іде набуття досвіду музичного і колективного спілкування, комунікативних навичок. Застосування в навчальній практиці такого роду колективних занять з використанням інноваційних технологій стимулює студентів до рефлексії, аналізу свого внутрішнього світу, саморозкриття, активізує усвідомлене і критичне ставлення до оцінки естетичних реакцій своїх товаришів в осягненні музичного твору, стимулює самооцінювання власної пошукової діяльності, розширює досвід музичної комунікації, коригує норми поведінки у процесі спілкування.

Осягнення образу на слух і через зорове сприйняття, через рух (пантомімічне відображення), через синтез мовленнєво-рухової експресії, драматично-ігрової діяльності, через експериментування з різними матеріалами забезпечить стійке запам'ятовування інформації, адже інформаційний образ потрібен особистості для того, щоб вона самостійно могла творити. Отже, необхідні такі педагогічні технології, які б забезпечували студентську творчість. Серед них ми виокремлюємо виховання художнім словом (літературою),

навчання через різні види мистецтва (драматичне, музичне, хореографічне, образотворче тощо), виховання природою.

Цікавим підходом у формуванні особистості студентів, що проходять педагогічну практику в загальноосвітніх школах та дитячих хорових колективах може стати *метод групових або індивідуальних щоденників*. Позитивність його полягає в тому, що вони розкривають динаміку розвитку особистості та самосвідомості студентів. А *метод художньо-образних асоціацій*, на нашу думку, дасть змогу активізувати чуттєвий досвід студентів, зробити навчання диригуванню більш актуальним і значущим для них. Вони вчаться знаходити зв'язок між художніми творами, історичними подіями, літературними образами та прикладами хорової музики.

ДОДАТОК Ж

Структура індивідуальних занять з диригування із застосуванням особистісного підходу (для студентів освітньо-кваліфікаційних рівнів "Бакалавр" IV курс VIII семестр та "спеціаліст" V курс IX семестр)

Особистісно орієнтоване заняття - передусім творчість, самобутність, навіть мистецтво педагога, вчителя-майстра, який застосовує власні нетрадиційні форми роботи, використовує індивідуальні, часто саморобні (і тим найбільш корисні для студентів) дидактичні матеріали, дедалі більше урізноманітнюючи й удосконалюючи їх. Для таких занять характерною є інформаційно-пізнавальна система навчання - оволодіння готовими знаннями на основі особистісно орієнтованих технологій навчання, пошук нових форм проведення, розкриття внутрішньої сутності явищ через гру, лекцію, диспут тощо. Подібне заняття максимально стимулює пізнавальну самостійність, творчу активність та ініціативу студентів, які спрямовані на розвиток професійної майстерності, підвищення якості знань, формування працьовитості, потрібних у житті навичок та вмінь. Велике значення має емоційна сфера студента, розвиток його природних задатків, удосконалення творчих здібностей, критичного мислення тощо.

Структура індивідуального заняття з диригування із застосуванням особистісного підходу (для студентів освітньо-кваліфікаційних рівнів "Бакалавр" IV курс VIII семестр)

1. Розминка. Заняття розпочинається з розминки (технічні вправи для послаблення м'язів рук, передпліччя, плечей тощо), яка замінює так звані організаційні моменти класичного заняття. Головна її функція - створення сприятливого психологічного клімату, налаштування на творчу роботу.

2. Обґрунтування навчання. Знання має цінність лише тоді, коли воно використовується на практиці та усвідомлюється теоретично. Майбутнє відкривається тим студентам, які критично перевіряють інформацію та вибудовують свої особисті реальності. Отже, кожна тема заняття має бути переконуючою, обґрунтованою, умотивованою (обов'язково прослідкувати зв'язок теми з предметами диригентсько-хорового циклу – хорознавством, хорovým класом).

3. Актуалізація. На етапі актуалізації студенти активно пригадують, що вони знають із цієї теми, встановлюють рівень власних знань з предмета «Диригування», до якого можуть додати нові знання, отримані при вивченні предмету «Хорознавство». Інформація, яку вони не пов'язують з уже відомою, втрачається дуже швидко. Правило етапу: "Пробудіть, викличте зацікавленість, схвилюйте, спровокуйте студентів пригадати те, що вони знають". Установлення мети навчання є вирішальним моментом тривалого навчання.

4. Усвідомлення змісту. На даному етапі студент знайомиться з новою інформацією (наприклад: особливостями вивчення складних схем, аналізу хороших партитур мішаного складу хору тощо). Методики особистісного підходу передбачають, що на цьому етапі педагог має найменший вплив на студента, який самостійно отримує та аналізує інформацію, перевіряє своє особисте розуміння наданої інформації.

5. Рефлексія. Студент висловлює своїми словами певні міркування, він стає власником ідеї, відбувається обмін думками, поглядами. Можливо запропонувати йому самостійно підготувати уривок хорového твору на наступне заняття із власними примітками, коментарями. Зауважимо, що мислити критично легше в атмосфері демократичності, стає можливим розмаїття поглядів, прийняття правильних рішень.

Структура індивідуального заняття з диригування із застосуванням особистісного підходу (для студентів освітньо-кваліфікаційних рівнів "Спеціаліст" V курс ІХ семестр)

1. **Мотивація.** Мета цього етапу - сфокусувати увагу студентів на проблемі й викликати інтерес до теми. При розучуванні нового хорového твору на індивідуальному занятті з диригування прийомами навчання можуть бути питання, цитати, коротка історія про епоху, композитора, невеличке завдання й т. ін. Займає не більш 5% часу заняття.

2. **Оголошення, представлення теми та очікування результатів.** Мета - забезпечити розуміння студентами змісту їхньої подальшої діяльності, тобто того, чого вони повинні досягти в результаті заняття й чого від них очікує педагог (5% часу заняття).

3. **Надання необхідної інформації.** Мета - дати студентам достатньо інформації, для того, щоб на її основі виконувати практичні завдання. Це може бути міні-лекція, розгляд додаткового матеріалу (коротка анотація хоровой мініатюри, відеозапис виступу хорového колективу тощо), виконання домашнього завдання. Якщо необхідно - прокоментувати термінологію або організувати невеличке опитування (10% часу заняття).

4. **Практична вправа - центральна частина заняття.** Мета - практичне освоєння музично-хорového матеріалу (конкретного хорového твору), досягнення поставлених цілей заняття. Ця частина займає близько 20% його часу.

Послідовність проведення даного етапу наступна:

- *інструктування* – педагог розповідає студенту про цілі технічних вправ, правила застосування диригентських схем, послідовність дій і кількість часу виконання завдань; запитує, чи все зрозуміло.

- *виконання завдання*, під час якого викладач виступає як організатор, помічник, намагаючись надати максимум можливостей для самостійної роботи і навчання студента, при цьому постійно просити прокоментувати його свої дії.

- *презентація результатів* виконання хорového твору (з примітками викладача).

5. **Підбиття підсумків, оцінювання результатів заняття.** Мета - усвідомлення того, що було зроблено на занятті, чи досягнуто поставлених цілей, як можна застосувати отриману навчальну інформацію в майбутній практичній діяльності. Підбиття підсумків бажано проводити у формі питань: Що нового дізналися? Яких навичок набули? Наскільки це може бути корисним у майбутній практичній діяльності? Крім того, можна задати питання із проведення індивідуального заняття: що було найбільш вдале, що не сподобалося, що слід змінити надалі? Важливо, щоб самі студенти змогли сформулювати відповіді на всі питання. Для опрацювання результатів бажано лишити до 20% часу заняття.

Прикладами прийомів оцінювання, на нашу думку, можуть бути:

- *тест*. Завдання тесту полягає в тому, щоб студенти вибрали правильну відповідь із декількох запропонованих варіантів.

- *експрес-опитування*. Можуть бути стислі усні або письмові відповіді (невеличкий колоквиум з диригентсько-хорової термінології).

- *розширене опитування*. Педагог пропонує студентові усно або письмово відповісти на поставлене запитання, яке є поясненням окремих положень, з наведенням аргументів і прикладів.

- *контрольна вправа*. Це: написання реферату, доповіді, особиста музична презентація за визначеною темою тощо.

- *спостереження*. Один із головних методів! Педагог вибирає для себе показники, що буде їх відслідковувати протягом індивідуальних занять з диригування.

- *самооцінка*. Оцінка студентами своєї роботи. Педагог може дізнатися багато про якість навчального процесу.

- "*Дельта-плюс*" [40] Одним із ефектів застосування цього методу є те, що всі студенти можуть отримати оцінку, а також те, що починають розуміти труднощі оцінювання й вчаться дивитися іншими очима на свою індивідуальну роботу. Спочатку обговорюють позитивне, а потім про заміну негативних моментів заняття.

Згідно з цим, нами пропонується використання наступних технологій:

- *структурно-логічні технології* навчання, які являють собою поетапну організацію постановки дидактичних задач, вибору способу їх розв'язання, діагностики та оцінки одержаних результатів;

- *інтеграційні технології* - це дидактичні системи, які забезпечують інтеграцію різнопредметних знань і вмінь, різних видів діяльності на рівні інтегрованих курсів, навчальних тем, навчальних проблем та інших форм організації навчання;

- *ігрові технології* - ігрова форма взаємодії педагога і студентів, яка сприяє формуванню вмінь вирішувати завдання на основі компетентного вибору альтернативних варіантів через реалізацію певного сюжету. В освітньому процесі використовують театралізовані, ділові, рольові, комп'ютерні ігри, імітаційні вправи, ігрове проектування тощо;

- *комп'ютерні технології* реалізуються в дидактичних системах комп'ютерного навчання на основі взаємодії "вчитель - комп'ютер - студент" за допомогою різноманітних навчальних програм (інформаційних, тренінгових, розвиваючих, контролюючих тощо);

- *діалогові технології* пов'язані зі створенням комунікативного середовища, розширенням простору співробітництва на суб'єкт-суб'єктному рівні: "студент - педагог", "педагог - автор", студент - автор" та ін.;

- *тренінгові технології* - це система діяльності по відпрацюванню певних алгоритмів навчально-пізнавальних дій і способів розв'язання типових задач у ході навчання (тести, психологічні тренінги інтелектуального розвитку, розв'язання задач тощо).

ДОДАТОК 3

Перелік орієнтовних питань колоквиуму з диригування:

1. Що таке диригування? Чим відрізняється диригування від тактування?
2. У чому полягає принципова відмінність диригування від інших видів музичного мистецтва?
3. Дати визначення поняття "технологія", "педагогічна технологія", "освітня технологія".
4. Дати визначення поняття «особистісно орієнтовані технології».
5. Які концептуальні положення лежать в основі деяких моделей особистісно орієнтованого підходу до навчання і виховання диригента?
6. Навести приклади змісту сучасних особистісно орієнтованих технологій навчання.
7. Які вимоги ставляться до особистості педагога сучасної вищої школи?
8. У чому полягає гуманізація навчального процесу?
9. Дати визначення поняття "техніка диригування".
10. Що собою являє історико-стилістичний аналіз хорового твору?
11. З чого складається музично-теоретичний аналіз хорового твору?
12. Які основні етапи роботи над хоровою партитурою?
13. Як ви розумієте роль диригента в загальноосвітній школі?
14. Як визначити рівень складності шкільного репертуару?
15. Які вимоги ставляться до вивчення шкільного репертуару?
16. З чого починається організація хорового колективу?
17. Розкрити зміст, особливості та методичні прийоми проведення уроку музики на основі особистісного підходу.
18. Дати загальну характеристику новітнім технологіям навчання.
19. Визначити основні педагогічні цілі використання особистісно орієнтованих технологій навчання в процесі засвоєння диригентсько-хорових навичок..
20. Дати порівняльну характеристику особливостей професійної діяльності й особистості педагога при традиційному і особистісно орієнтованому навчанні (з урахуванням застосування інформаційних технологій).
21. Наведіть приклади окремих професійних позицій педагога при плануванні та проведенні індивідуальних занять з диригування.

ДОДАТОК И

Анкета для викладачів дисциплін диригентсько-хорового циклу (хорознавства, хорового класу, диригування та практикуму роботи з хором).

Шановні колеги!

Вам пропонується взяти участь у роботі, спрямованій на вдосконалювання процесу диригентсько-хорової підготовки студентів. Ваші щирі відповіді допоможуть нам одержати достовірні дані про ситуацію, що склалася в практиці на сучасному етапі розвитку музично-педагогічної освіти. Заздалегідь дякуємо за співробітництво.

1. Які особистісні відносини, на Ваш погляд, повинні бути сформовані в сучасному педагогічному ВНЗ?

2. Чому, з Вашого погляду, в епоху розвитку високих технологій і комп'ютерної техніки зростає значимість музично-хорового мистецтва?

4. Чи застосовуєте Ви особистісно орієнтовані технології навчання на своїх предметах?

5. У процесі планування навчання чи ставите Ви перед собою ціль сприяти розкриттю загальнолюдської й особистісної значимості музично-хорового репертуару?

а) так;

б) ні;

с) іноді.

6. Чи думаєте Ви, що застосовувана Вами методика використання особистісно орієнтованих технологій навчання при вивченні дисциплін диригентсько-хорового циклу здатна забезпечити повне розкриття потенціалу музично-хорового репертуару?

а) так;

б) ні;

с) іноді.

7. Чи коректуєте Ви свою діяльність у випадку збільшення серед студентів тих, хто негативно або нейтрально ставиться до вивчення хорового репертуару?

а) так;

б) ні;

с) іноді.

8. Яке місце у Вашій роботі займають наступні види навчальної роботи й завдань:

Пояснювально-ілюстративний виклад (так; ні; іноді);

- пояснення;

- описова характеристика;

- аналітичний опис;

- узагальнююча характеристика.

Проблемний виклад:

- навчальні завдання (творчі)

- евристична бесіда (як засіб обміну знаннями, змістами).

Завдання репродуктивного характеру.

Завдання проблемного характеру.

«Твори-міркування».

Ступінь доцільності цих засобів опишіть у такий спосіб:

0 — їхнє використання недоцільне;

1 — використання можливо, але не необхідне;

2 — необхідні в навчанні дисциплін диригентсько-хорового циклу.

Дякуємо за сприяння та допомогу!

ДОДАТОК К

Тест на вивчення ступеня значущості для студентів набуття диригентсько-хорових знань, вмінь та навичок.

Вивчення музично-хорового репертуару для мене:

- а) нагромадження знань;
- б) можливість спілкування;
- с) умови самовдосконалення.

При вивченні предметів диригентсько-хорового циклу мені цікаво:

- а) стежити за сюжетом (розвитком образного змісту хорових творів);
- б) розгадати й зрозуміти авторський задум;
- с) «приміряти» на себе героїв, події, морально-естетичні проблеми.

Морально-естетичні цінності, розглянуті на занятті я сприймаю як:

- а) абстрактні поняття;
- б) інформацію до міркування;
- с) життєві особистісні орієнтири.

Проблема особистісного характеру, аналізована на індивідуальному занятті з диригування, мені цікава:

- а) якщо вивчається твір улюбленого композитора;
- б) якщо вона цікава викладачеві;
- с) якщо допомагає зрозуміти себе.

У процесі діалогічного спілкування мені важливо:

- а) з'ясувати думку автора твору;
- б) довідатися про думку викладача, концертмейстера;
- с) у досліджуваному знайти власний зміст.

Після того, як проблема розглянута на заняттях:

- а) забуваю про неї;
- б) виникає бажання продовжити обговорення;
- с) повертаюся до проблеми, шукаю самостійно нові аргументи, звертаюся до додаткової літератури.

Власну активність на заняттях я сприймаю як можливість:

- а) заробити похвалу у викладача;
- б) реалізувати себе в ситуації;
- с) поділитися своїми уявленнями про світ і про себе в цьому світі.

Якби мені представилася можливість, я вибрав би при розгляді проблем в ході вивчення музично-хорового репертуару:

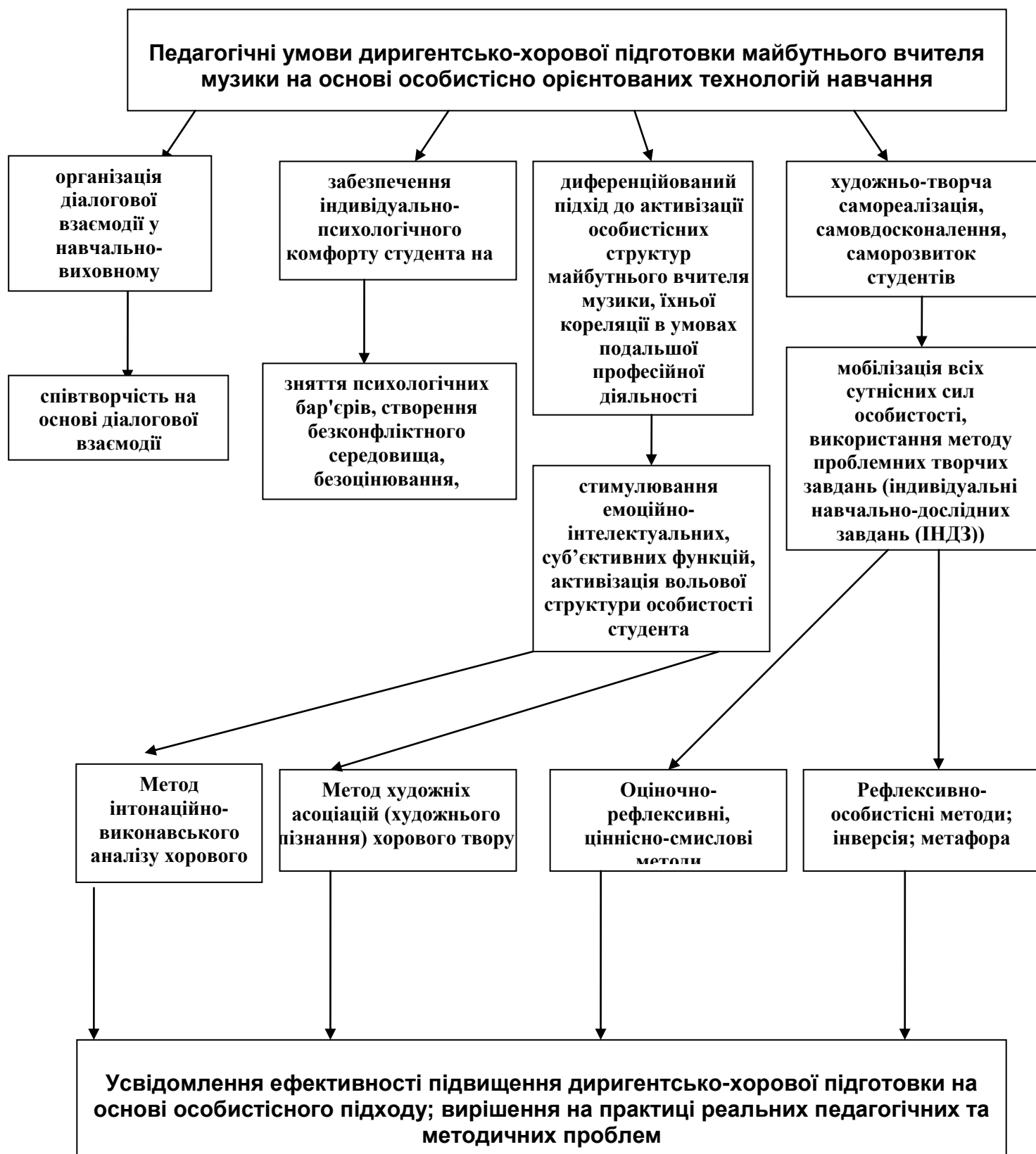
- а) діалог з однолітками;
- б) діалог з викладачами (чем), яких (ого) поважаю;
- с) діалог з різними співрозмовниками, з удаваними партнерами.

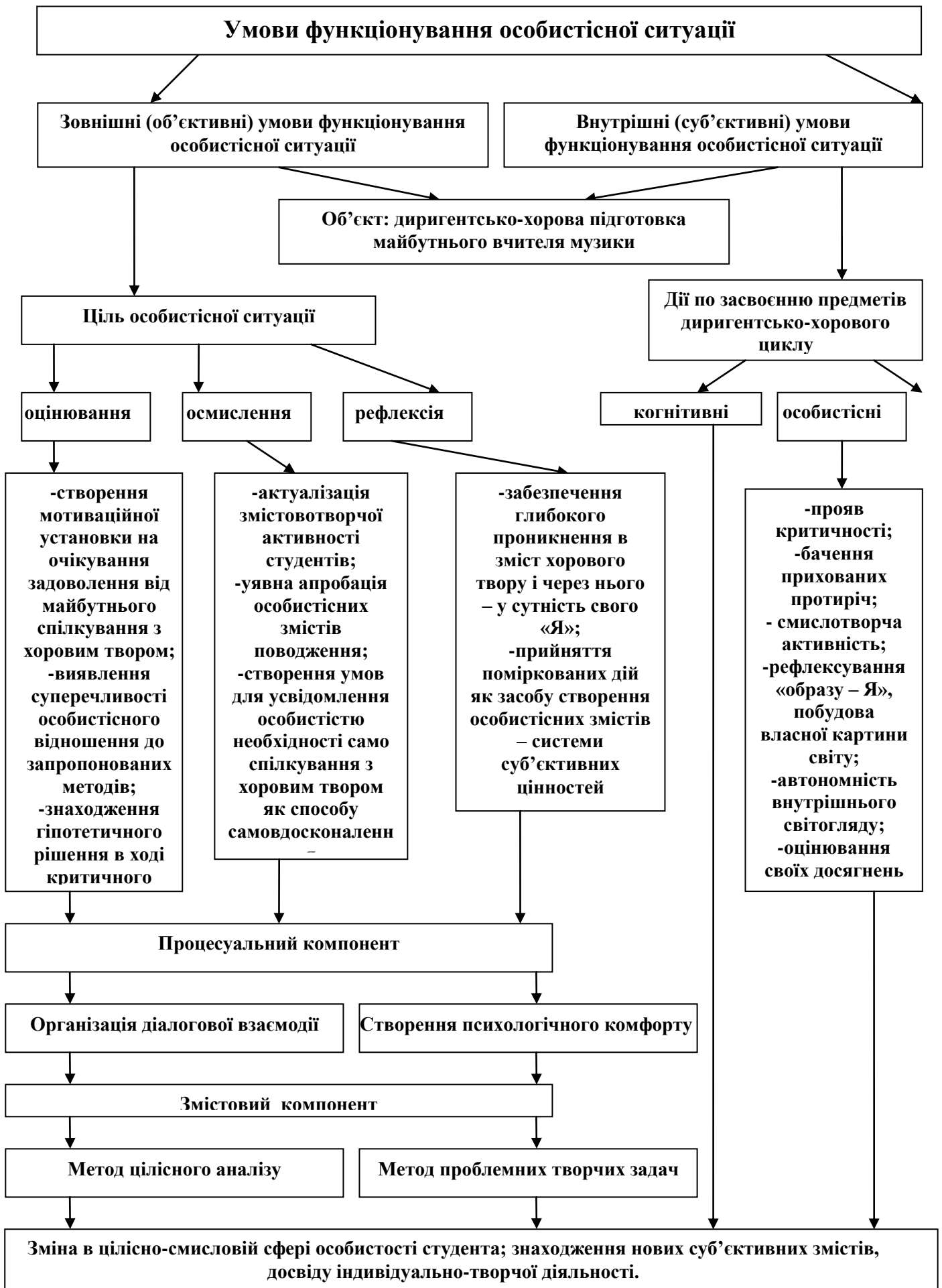
Відповіді під пунктом а) — відповідають одному балу; б) — двом; с) — трьом балам. Студенти, що набрали до 11 — ти балів, виявляють цікавість до предметної сторони своєї діяльності, до «чистого» знанням, поза людиною й перебувають на низькому рівні сформованості творчих умінь.

Студентам, що набрали від 12 до 20 балів, цікава роль співавтора заняття; їм властиве прагнення до іншої людини (співрозмовника), як носія певної

цінності, до пошуку змістів, але ці студенти не завжди здатні чітко визначити роль хорової музики в розвитку себе як особистості, знайти самостійно свій зміст у ціннісному змісті особистісного підходу. Це дозволяє віднести їх до середнього рівня сформованості творчих умінь.

Для студентів, що набрали від 21 до 24 балів, вивчення музично-хорового репертуару важливо з погляду морально-естетичного самовираження, самоаналізу й самооцінки, їм цікавий композитор зі своїми ціннісними поданнями, своєю естетикою, поет і т.п. Таких ми відносимо до високого рівня сформованості творчих умінь.

ДОДАТОК Л

Короткий словник спеціальних термінів з особистісно орієнтованих технологій диригентсько-хорової підготовки майбутнього вчителя музики.

1. **Авторські навчальні програми** - складова частина програмно-методичного забезпечення освітнього процесу навчально-виховного закладу. Для них характерні оригінальні концепції та зміст. Їх запровадженню передують експертиза, апробація, сертифікація тощо.

2. **Актуалізація** - перехід з потенційного стану в дію.

3. **Алгоритм** - конкретне розпорядження про виконане у певному порядку деякої системи операції, що призводить до вирішення всіх завдань даного типу.

4. **Апперцепція** - залежність кожного нового сприйняття від попереднього життєвого досвіду людини і від його психічного стану в момент сприйняття.

5. **Апробація** - іспит з метою підтвердження тієї чи іншої гіпотези в перебігу дослідження; дослідна перевірка.

6. **Аргумент** - судження, що спонукає до підтвердження правдивості іншого судження; доказ в цілому.

7. **Асоціативна психологія** - різноманітні направлення в психології, що використовують асоціацію як основний пояснювальний принцип.

8. **Аспект** - точка зору, під якою розглядається об'єкт (предмет) вивчення.

9. **Базова освіта** - суспільно необхідний рівень загальноосвітньої підготовки, який передбачає всебічний розвиток і ціннісно-етичну орієнтацію особистості, формування загальнокультурної основи її освіти, громадського та професійного становлення.

10. **Виховання** - ціленаправлений, організований процес створення умов і стимулювання особистості.

11. **Величне, піднесене** - естетична категорія, що виявляє сутність явищ, подій, процесів, які володіють великою суспільною сутністю, чинять вплив на життя людей, на долю людства.

12. **Внутрішнє і зовнішнє** - напрями реальності, які люди розрізняють як внутрішній та зовнішній світ. Внутрішнє - це духовний світ, зовнішнє - це світ природи, об'єктивні процеси, що проходять у суспільстві.

13. **Всебічний розвиток особистості** - таке засвоєння багатств соціальної культури, при якому життя кожної окремої людини перетворюється в цілісну діяльність, а кожна людина стає творчою особистістю.

14. **Гармонія** - рівнозначущість частин, їх взаємодія і взаємозбагачення в єдиному цілому; виступає як одна із умов і цілей освіти.

15. **Гідність** - поняття моральної свідомості, що виражає уявлення про цінність особистості, категорія етики, що відображає моральне відношення людини до самої себе та суспільства до індивіду.

16. **Гіпотеза** - система висновків, за допомогою якої на основі низки фактів чинять висновок про існування об'єкта, зв'язку або причини явища, причому цей

висновок не слід визнавати абсолютно вірогідним; припущення, що потребує наукового доказу, перевірки, підтвердження.

17. **Готовність до інноваційної педагогічної діяльності** - особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості і рефлексії.

18. **Гуманізм** - сукупність поглядів, що відображують повагу до гідності і прав людини, його значущість, як особистості, піклування про благо людей, їх всебічного розвитку, про створення сприятливих для людини умов соціального життя.

19. **Гуманізація освіти** - пріоритетний напрям сучасної вищої педагогічної освіти, головна умова реалізації творчого потенціалу випускника вищого навчального закладу, формування його педагогічного мислення, професійної компетентності, гуманітарної культури.

20. **Деонтологія (педагогічна)** - наука про професійну поведінку педагога; професійна етика, що є гарантом довіри між учасниками діяльності і спілкування. Означає педагогічну компетентність, терпимість до інших людей і їх ідей, моральну відповідальність за прийняті рішення у навчальній і виховній діяльності.

21. **Діалог навчальний** - усне спілкування, розмова, обмін інформації педагога і учнів, учнів між собою.

22. **Диригент** – музикант, художник, який безпосередньо не виконує музичного твору, не видобуває музичних звуків, а тільки спонукає виконавців до їх відтворення.

23. **Диригентська практика** - специфічна професійно-педагогічна діяльність, що включає всі види практичної діяльності майбутнього вчителя музики в класній і позакласній роботі з музично-естетичного виховання учнів.

24. **Диригентська техніка** - це передусім безпосереднє відтворення, відображення диригентом музики, що виконується за допомогою рухів його рук; сума прийомів, що дозволяють диригенту передавати його наміри: необхідну "інформацію" про темп, ритм, метр, характер, динаміку; показ основних вступів інструментам або групам виконавців; свою трактовку твору.

25. **Диригування** - це не лише система м'язових рухів, а складний багатогранний комплекс факторів, система взаємодії диригента з музичним колективом виконавців.

26. **Дистанційне навчання** - навчання на відстані з використанням посібників, персональних комп'ютерів і мережі ЕОМ.

27. **Диференціація** - (від англ. Difference - "різниця, відмінність"), галузь педагогіки і психології, що вивчає індивідуальні і групові відмінності.

28. **Документована інформація** - інформація, що зафіксована на матеріальному носії і має реквізити для її ідентифікації.

29. **Дослідницький підхід у навчанні** - сукупність методів і прийомів, що потребують від студентів самостійного пошуку істини, які відтворюють у навчанні наукові методи пізнання.

30. **Духовність** - 1) найвищий рівень розвитку та саморегуляції зрілої особистості, коли основними життєвими орієнтирами стають загальнолюдські

цінності; 2) орієнтація людини на дії в благо навколишніх, пошук моральних абсолютів; 3) з християнської точки зору - сполученість людини у своїх вищих прагненнях з Богом.

31. **Емпатія** - співпереживання, співчуття до іншої людини.

32. **Естетика** - наука про закономірності естетичного освоєння людиною світу, про сутність і форми творчості за законами краси.

33. **Естетичне виховання** - педагогічно-ціннісна взаємодія вчителя-учня через спілкування з мистецтвом, природою й усім чуттєвим світом, що веде до гармонійного розвитку особистості на основі власної самоцінності.

34. **Завдання дидактичне** - конкретна ціль діяльності педагога по навчанню знанням, вмінням і навичкам, вихованню і розвитку учнів.

35. **Завдання пізнавальне** - навчальна конструкція, що містить умови і вимоги і стимулює пізнавальну діяльність учнів.

36. **Здібності** - в широкому розумінні - психічні властивості індивіда, що регулюють його поведінку і служать умовами його життєдіяльності.

37. **Естетичний смак** - здатність людини до сприйняття й оцінки краси.

38. **Естетичні орієнтації** - орієнтації особистості в навколишньому світі на основі цінностей.

39. **Етнопедагогіка** - система цілей, завдань, принципів, методів, форм організації процесу становлення молодого члена суспільства і підготовка його до життя в структурі національно-етнічних поглядів, норм і звичаїв окремого народу, етносу.

40. **Індивідуалізація навчання** - така організація навчання, що дозволяє найбільш повно враховувати індивідуальні особливості кожного учня.

41. **Інновації** - вихід за межі нормативності.

42. **Інновації педагогічні** - введення в практику освіти нових підходів, що дозволяють більш ефективно вирішувати нагальні проблеми.

43. **Інтеграція** - (від лат. Integration - "поповнення, відновлення"), об'єднання в ціле будь-яких окремих частин.

44. **Інтегральний урок** - (від лат. Integralis-"цілісний, єдиний неподільний"), заняття, що полягає в об'єднанні зусиль викладачів різних предметів у його підготовці й проведенні, а також в інтеграції знань про певний об'єкт вивчення, що здобувається засобами різних навчальних дисциплін. Їх класифікують за змістом і дидактичною метою. Розрізняють гуманітарні, природничо-математичні, змішані заняття. Кожне з них, залежно від передбачуваної дидактичної мети, можна віднести до однієї з груп: уроки здобуття нових знань, уроки систематизації та узагальнення знань, комбіновані уроки.

45. **Інтелект** - (від лат. Intellectus - "розуміння, збагнення"), розумові здібності людини.

46. **Інтерактивна програма** - комп'ютерна програма, що працює у режимі діалогу з користувачем.

47. **Інтернет** - міжнародна комп'ютерна мережа.

48. **Інтуїція** - (від лат. Intuition - "прискіпливо дивитися"), здібність осягнення істини шляхом безпосереднього її бачення, минаючи рефлексію.

Близька за своїм станом натхненню, духовному баченню, одкровенню; має витoki в несвідомому шарі психіки людини.

49. **Інтуїція педагогічна** - швидке, миттєве прийняття вчителем педагогічного рішення, засноване не на розвернутому аналізі, а на передбаченні подальшого розвитку ситуації. Вдосконалюється на основі необхідних знань і досвіду. Наявність педагогічної інтуїції обумовлює здатність учителя до педагогічної імпровізації.

50. **Інформатизація** - організований соціально-економічний і науково-технічний процес створення оптимальних умов для задоволення інформаційних потреб на основі формування і використання інформаційних ресурсів за допомогою застосування сучасних інформаційних технологій і розвиненою інфраструктури.

51. **Інформатизація освіти** - створення як для педагогів, так і для тих, хто навчається сприятливих умов для вільного доступу до культурної, навчальної та наукової інформації.

52. **Інформаційні процеси** - процеси збору, обробки накопичення, зберігання, пошуку і розповсюдження інформації.

53. **Інформаційні ресурси** - окремі документи і масиви документів, документи і масиви документів в інформаційних системах (бібліотеках, архівах, фондах, банках та інших інформаційних системах).

54. **Інформаційна система** - упорядкована сукупність документованої інформації і інформаційних технологій.

55. **Інформаційна технологія** - в одних випадках трактується як способи і засоби збору, обробки і передачі інформації для отримання нових відомостей про об'єкта, що вивчається, в інших - сукупність знань про способи і засоби роботи з інформаційними ресурсами.

56. **Інформаційна технологія навчання** - це педагогічна технологія, що застосовує спеціальні способи, програмні і технічні засоби (кіно, аудіо і відеотехніку, комп'ютери, телекомунікаційні сіті) для роботи з інформацією.

57. **Інформація** - відомості про предмети, факти, події, людей, явища та процеси поза залежністю від форм їх подання, які можуть бути записані на матеріальному носії.

58. **Кваліфікація** - (від лат. Qualis - "який, якої якості" та Facio - "роблю"), - ступінь та вид професійної виучки працівника, наявність у нього знань, умінь та навичок, потрібних для виконання певної роботи.

59. **Когнітивний** - раціональний, інтелектуальний, пов'язаний з пізнанням.

60. **Компетентність** - (від лат. Competo - "взаємно прагну, відповідаю, підходжу"), - властивість, що передбачає наявність достатніх знань в певній області, з чим-небудь добре обізнаний, тямучий.

61. **Комп'ютер** - (від. англ. Computer - "обчислювач"), - сучасний обчислювальний засіб.

62. **Комп'ютерні засоби навчання** - програмні комплекси, що застосовуються у навчальних закладах, відносно доступні: текстові і графічні редактори, засоби для роботи і підготовки комп'ютерних презентацій, складні, іноді вузькоспеціалізовані: системи програмування, системи управління базами даних, пакети символної і статистичної обробки даних.

63. **Користувач** - суб'єкт, що звертається за одержанням необхідних йому інформаційних ресурсів або інформаційних технологій.
64. **Креативність** - (від лат. Creare - "творити"), - рівень творчої обдарованості, здатності до творчості, уміння приймати нестандартні рішення.
65. **Культура** - (від лат. Cultura - "вирощування, обробляння"), - сукупність матеріальних і духовних цінностей, що створюються людством у процесі суспільно-історичної практики і характеризуються історично досягнутим рівнем розвитку суспільства.
66. **Майстерність педагогічна** - високий рівень оволодіння педагогічною діяльністю, що забезпечує її позитивні результати.
67. **Масові комунікації** - процес поширення, розповсюдження інформації(знань, духовних цінностей, моральних і правових норм) за допомогою технічних засобів(друку, радіо, кінематограф, телебачення, відео)на чисельно більші аудиторії.
68. **Метод** - (від грец. Methodos - "шлях до чого-небудь"), - засіб досягнення цілей, певним чином упорядкована діяльність.
69. **Методологія** - сукупність прийомів дослідження, що застосовуються у науковій діяльності.
70. **Модуль навчальний** - частина курсу, великий блок навчального матеріалу, методично опрацьований і запропонований учням для самостійного вивчення.
71. **Мистецтво** - специфічна форма суспільної свідомості і людської діяльності, що репрезентує собою віддзеркалення дійсності у художніх образах, один із важливих способів естетичного пізнання світу.
72. **Навички** - дії, що в результаті довготривалого повторення стають автоматизованими.
73. **Нахнення** - стан людини, сприятливий для різноманітних видів творчої діяльності.
74. **Нові інформаційні технології** - сукупність методів і технічних засобів збирання, організації, збереження, опрацювання, передавання інформації за допомогою комп'ютерів і комп'ютерних комунікацій.
75. **Освітня технологія** – послідовність діяльностей і операцій моделювання, реалізації, діагностики, ефективності, корекції процесу навчання.
76. **Особистісно орієнтована технологія** – це освітня технологія, головною метою якої є взаємний та плідний розвиток особистості педагога та його учнів на основі рівності в спілкуванні й партнерства в спільній діяльності.
77. **Особистісно орієнтована технологія навчання** – тип технології, що моделює ефективні та раціональні шляхи освоєння конкретного навчального предмета на основі зорієнтованої особистості.
78. **Особистість** - людина в якості соціального індивіда, індивіда як члена суспільства.
79. **Парадигма** - (від грец. - Paradeigma - "приклад, взірець"), - сукупність теоретичних та методологічних передумов, що визначає конкретне наукове дослідження і втілюється у науковій практиці на даному етапі.
80. **Принцип** - (від лат. - Principium - "основа, першопочаток"), - керівна ідея, основне правило поведінки.

81. **Проектування** - процес розробки реальних або умовних проектів перетворень у навчанні; виступає в якості одного з активних методів у навчанні.
82. **Психологія творчості** - область психології, що досліджує закономірність створення людиною нового, оригінального в науці, мистецтві, різних видах трудової діяльності.
83. **Розвиток** - істотний, суттєвий рух, зміни у часі.
84. **Самоактуалізація** - (само... і лат. Actualis - дійсний, справжній) - прагнення людини до найповнішого виявлення, розвитку і реалізації своїх особистісних можливостей. С. передбачає сприятливі соціально-історичні умови і відповідне виховання.
85. **Самосвідомість** - виділення людиною себе із об'єктивного світу, усвідомлення і оцінка свого відношення до світу, себе як особистості, своїх вчинків, дій, думок, почуттів, бажань і інтересів.
86. **Світогляд, світорозуміння, світовідчуття** - сукупність поглядів, уявлень про навколишній світ, оснований на емоційному та інтелектуальному його сприйнятті.
87. **Синергетика** - вивчення процесів складних систем, що розвиваються.
88. **Системний підхід** - методологічне направлення в науці, основне завдання якого полягає в розробці методів дослідження та конструювання складноорганізованих об'єктів - систем різних типів і класів.
89. **Стандартизація** - встановлення і застосування правил з ціллю упорядкування діяльності у певній галузі на користь і за участю всіх зацікавлених сторін.
90. **Суб'єкт** - людина, що пізнає зовнішній світ(об'єкт).
91. **Сугестивність** - активний вплив на уяву, емоції, підсвідомість за допомогою звукових, ритмічних, образних асоціацій.
92. **Творчість** - процес людської діяльності, який створює якісно нові матеріальні і духовні цінності.
93. **Тезаурус** - систематизований набір даних про яку-небудь галузь знання.
94. **Темперамент** - (від лат. Temperamentum - "належне співвідношення частин"), сукупність індивідуальних особливостей особистості, яка характеризує динаміку її психічної діяльності.
95. **Технологія** - (від грец. Techne - "ремесло, майстерність, мистецтво" і Logos - "наука, закон"), наука про майстерність.
96. **Технологізація** - неухильне дотримання змісту і послідовності етапів впровадження нововведень.
97. **Увага** - психічний стан, який забезпечує направленість і зосередженість пізнавальної та практичної діяльності людини на певному об'єкті або дії.
98. **Уява, уявлення** - здатність створювати нові почуттєві або розумові образи в людській свідомості на основі перетворення отриманих від дійсності вражень.
99. **Художній метод** - історично обумовлений, специфічний спосіб відображення життя, реальності і відбиття естетичних відносин людини до світу, спосіб осмислення і переробки дійсності в образи мистецтва.

100. **Художній образ** - форма відображення(відтворення) об'єктивної дійсності в мистецтві з позиції певного естетичного ідеалу.

101. **Художня мова** - сукупність правил і систем знаків, за допомогою яких відбувається комунікація - передача інформації.

102. **Ціль (педагогічні цілі)** - передбачення в свідомості результату, на досягнення якого направлені певні дії.

103. **Цінність** позитивна значимість предмета чи явища для людини.

104. **Ціннісні орієнтації** - специфічні визначення об'єктів навколишнього світу, які виявляють їхні позитивні або негативні значення для людини і суспільства.

105. **Евристика** - (від грец. - *Heurisko* - "відшукую, відкриваю"), наука, що вивчає творчу діяльність, методи, які використовуються для відкриття нового і в навчанні.

106. **Евристичні методи** - дозволяють прискорити процес вирішення завдань.

107. **Екзистенція** - (від лат. *Exsistentia* - "існування"), одно з основних понять екзистенціалізму, означає спосіб життя особистості.

108. **Експеримент** - (від лат. - *Experimentum* - "спроба, дослід"), дослідження яких-небудь явищ шляхом активного впливу на них за допомогою створення нових умов, що відповідають цілям дослідження, або через зміни направлення процесу в потрібному напрямку.

109. **Естетика** - (від грец. - *Asthetikos* - "чуттєвий, почуття"), наука про закономірності естетичного засвоєння людиною світу, про сутність і форми творчості за законами краси.

110. **Естетичні почуття** - емоціональний стан, який виникає в процесі естетичного сприйняття дійсності чи твору мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ**ДЖЕРЕЛ:**

1. **Абульханова-Славская К.А.** Деятельность и психология личности. - М.: Наука, 1980. - 336с.
2. **Афанасьева Н.** "Личностный подход в обучении". - "Школьный психолог", 2001. - №32, С.4-7.
3. **Баханов К.** Інноваційні системи технології та моделі навчання історії в школі: Монографія. - Запоріжжя : просвіта, 2000. - 160с.
4. **Беляева Л.Г., Трудков А.М.** Музыкально-педагогическая диагностика в общеобразовательной школе: Учебно-методическое пособие. - Мурманск: МГПИ, 2000. - 83с.
5. **Беспалько В.П.** Теория учебника: Дидактический аспект. - М.: Педагогика, 1988. - 160с.
6. **Бех І.Д.** Особистісно зорієнтоване виховання. Науково-метод. посібник.: - К.: ІЗМН, 1998. - 204с.
7. **Букреев И.** Психологические предпосылки формирования творческой индивидуальности студента-дирижера. Автореф. ...дис. канд. психологич. наук. - М., 1983. - 20с.
8. **Газман О.С.** Проблема формирования личности школьника в игре. \\
Педагогика и психология игры. - Новосибирск, 1989. - С.14-27.
9. **Гончаренко С.** Український педагогічний словник. - Київ, 1997. - 376с.
10. **Гриньов В.Й.** Формування дидактичної культури майбутнього вчителя. Автореф. дис....канд. пед. наук :Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С.Сковороди, - Х., 2003. - 21с.
11. **Гурова Т.Ф.** "Личностно-ориентированные технологии обучения (обзор)". - "Среднее проф. образование", 1998. - №5, С.21-27.
12. **Дичківська І.М.** Інноваційні педагогічні технології. - К.: Академвидав, 2004. - С.56 - 78, С.276-287.
13. **Душенко В.О.** Виховання особистості в процесі навчання. \\
Початкова школа. - 1998. - №7, С.10-12.
14. **Жалдак М.И.** Система подготовки учителя к использованию информационных технологий в учебном процессе. - М., 1989. - 48с.
15. **Зеер Э.Ф.** Личностно-ориентированное профессиональное образование. - М. - 2002. - 44с.
16. **Киктенко А.И.** Исследовательская технология в школьном обучении. Збірник статей " Освітні технології у школі та ВНЗ". - Миколаїв, 1999. - С.82-86.
17. **Ковалев А.Г.** Психология личности.- М., 1970, С.198.
18. **Кондрашин К.П.** "Мир дирижера". - Л.: Музыка, 1976. - 189с.
19. **Кондрашин К.П.** "О дирижерском искусстве". - Л. - М.: Сов. комп., 1970. - 149с.
20. **Курлянд З.Н.** "Особистість вчителя сучасної школи". - Педагогіка: навч. посібник. - Одеса ПДПУ ім. К.Д. Ушинського, 2001. - С.32-38.

21. **Макрідіна Л.** Сучасні технології навчання (Формування творчої особистості) Рідна школа. - 1997. - №6, С.46-49.
22. **Максимова В.Н.** Межпредметные связи и совершенствование процесса обучения. М., 1984. 141с.
23. **Матвієнко П.І.** Комплексна оцінка ефективності навчально-виховного процесу. - Полтава. - 2001. - 80с.
24. Методологическая культура педагога-музыканта. - Уч. пособие под ред. Э.Б.Абдуллина, Н.В. Морозова. - М. - 2001. - 272с.
25. **Михеев В.И., Потапова А.Ю.** Методы измерения в педагогических исследованиях. - М. - 2002. - 48с.
26. **Мітосек Зофія.** Теорії літературних досліджень \ Переклад з польської Віктор Гуменюк, наук. ред. В.І. Іванюк. - Сімферополь.: Таврія, 2003. - 408с.
27. **Мосунова Л.А.** Педагогические технологии обучения и воспитания. Уч. - метод. пособие. Киров: ВГПУ, 2001. - 68с.
28. **Овсянников М.Ф.** Искусство как игра \ Вестник Московского университета. Серия 7, философия. - 1996. - №2. - С.84-88.
29. **Острроверхова Н.М., Даниленко Л.І.** Ефективність управління загальноосвітньою школою: соціально-педагогічний аспект. - К., 1996. - 301с.
30. **Паламарчук В., Рудаківська С.** Від творчої особистості до нових технологій навчання. \ Рідна школа. - 1998. - №2, С.52-62.
31. **Паламарчук В.Ф.** Як виростити інтелектуала. - Тернопіль : "Навчальна книга - Богдан", 2000. - 152с.
32. Педагогіка і психологія вищої школи.: Навч. посіб. \ **О.Г.Мороз, О.С.Падалка, В.І.Юрченко** \ Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова, Ін-т вищої освіти АПН України. - К., 2003. - 267с.
33. Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень і перспективи. Зб. наук. праць \ АПН України, ін-т пед. і псих. проф. освіти \ **Ред.: І.А.Зязюн, Н.Г.Ничкало.** - К., 2003. - 679с.
34. Педагогическая технология как фактор повышения эффективности образовательного процесса: Матер. обл. науч. - практ. кони. - 27 апреля 2000года. - Таганрог. - ТГПИ, 2001. - 126с.
35. Педагогічна майстерність: Підручник \ **І.А.Зязюн, Л.В.Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін.; За ред. І.А.Зязюна.** - К.: Вища шк., 1997. - 349с.
36. Питання диригентської майстерності. **Упор. Канерштейн М.М.** - К.: Музична Україна, 1980. - 182с.
37. Підготовка майбутніх вчителів до впровадження педагогічних технологій. Впровадження педагогічних технологій. Навч. посібник (**О.М.Пехота, В.Г.Будак, А.М. Старева**) К.А.С.К. - 2003. - 239с.
38. **Плигин А.А.** Системное управление школой в модели личностно-ориентированного образования \ Построение модели личностно-ориентированной школы. - М., 2001. - С.42-58.
39. **Полат Е.С.** Интернет в гуманитарном образовании. - М., 2001. - 157с.
40. **Пометун О., Ремех Т., Гейко І.** Практичне право: Методичний посібник. / За ред. О.І. Пометун. - К., 2001. - 136с.

41. **Пономарев Я.А.** Психология творчества. - М.: Наука, 1983. - 336с.
42. Проблеми сучасної педагогічної освіти: Зб. статей \ Крим. держ. гуманіт. ін-т **Ред.: Є.В. Кузьмін.** - К.: Пед. преса, 2002. - 334с.
43. **Ражников В.** Психология творческого процесса дирижера. Автореф. ...дис. канд. психологич. наук. - М., 1973. - 18с.
44. **Разбегаева Л.П.** Ценностные основания гуманитарного образования. Монография. - М., 2001. - 289с.
45. **Ростовський О.Я.** Художньо-педагогічний аналіз музичних творів у школі: Методичні рекомендації. - К.: Рад. школа, 1989. - 69с.
46. **Савадерова А.В.** Профессиональная подготовка будущих учителей музыки с недостаточным довузовским музыкальным образованием в классе дирижирования (на примере музыкально-педагогических факультетов). Дис... канд. пед. наук. - Чебоксары, 2003. - 254с.
47. **Сериков В.В.** "Личностно-ориентированное образование". - "Педагогика", 1994. - №5, С.16-21.
48. **Сороковых Г.В.** "Субъектно-деятельностный подход к личностно-профессиональному развитию студентов". Педагогика, 2004. - №1, - С.62-68.
49. **Стратан Т.Б.** Використання різновидів мистецтва у процесі професійної підготовки майбутніх учителів музики: Методичні рекомендації. - Кіровоград: КДПУ, 2001. - 32с.
50. **Талызина Н.Ф.** Теоретические разработки модели специалиста. - М.: Педагогика, 1986. - 108с.
51. **Тихонова Т.В.** "Нові інформаційні технології у школі і Вузі". - Зб.: Освітні технології у школі і вузі. - Матеріали всеукраїнської наукової конференції. - Миколаїв, 1999. - С.163-16
52. Универсальный энциклопедический словарь. - М., 1999. - 1552с.
53. **Цокур О.С.** Особистісно орієнтоване навчання у вищій школі: данина моді чи потреба часу? \ Науковий вісник Південноукраїнського держ. пед університету ім. Ушинського. - 2002. - Вип..10, ч.1. - С.117-120.
54. **Эльконин Д.Б.** Психология игры. - М., 1978. - 304с.
55. **Якиманская И.С.** "Разработка технологии личностно-ориентированного обучения". - "Вопросы психологии", 1995. - №2, С.31-41.

Науково-методичне видання

**ОСОБИСТІСНИЙ ПІДХІД У ДИРИГЕНТСКО-ХОРОВІЙ ПІДГОТОВЦІ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ**

Методичні рекомендації

Надруковано з оригінал-макета автора

Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка

Свідоцтво про державну реєстрацію:

серія ЖТ №10 від 07.12.04 р.

Наклад 30. Зам. 30.

м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40

електронна пошта (E-mail): zu@zu.edu.ua

І.О.Цюряк, 2008